

KATALOGISATÖRER - VINNARE ELLER FÖRLORARE?

**En analys av huvudargumenten
rörande katalogisatörernas förändrade yrkesroll**

Sara Jönsson

Lisbeth Strand

Examensarbete (20 poäng) för magisterexamen i Biblioteks- och informationsvetenskap vid
Lunds universitet.

Handledare: Birgitta Olander

Biträdande handledare: Jan Gustafsson

BIVIL:s skriftserie 2003: 18

ISSN 1401-2375

© Lunds universitet. Biblioteks- och informationsvetenskap 2003.

Title:

Catalogers - winners or losers?

An analysis of the main arguments concerning the changed working conditions of catalogers.

Abstract:

We were interested in catalogers as human beings and in their reaction to a changed working situation. In the light of the changes which have been made at the libraries during the nineties, we investigated why the very group catalogers reacted with an intense and engaged open debate at the same time as librarians with special competence didn't seem to react in this way. The open debate about the catalogers' changed working conditions was held in Sweden, above all at BIBLIST, which is a forum for library-connected questions. This forum uses an e-mail list made particularly for librarians. The situation of the librarians was, to a small extent, also discussed in publications made for the library line of business. A corresponding debate was held in the American professional press at about the same time. In order to make a study of those debates, we collected textual material, from which we could understand the opinions of the catalogers and of other people concerned. We looked for an answer to our main question at issue: Were there any difference between the catalogers' group and other groups of specialized librarians which explained the catalogers' feeling of special exposed position? In order to get an answer to our question, we made an analysis of the catalogers' main arguments which occurred in the open debate. As analysis instrument for the BIBLIST debates and the collected articles, we chose to use a rhetoric analysis. Our aim was to get a comprehensive view in order to value the messages. After having studied above-mentioned material, we made the following conclusions: The changes have led to increased demands on the catalogers at the same time as their traditional special competence has been undermined. This has affected their whole working situation. Most likely, these changes have not been carried through by consulting the catalogers, who, of different reasons, seem to have avoided to participate actively in this changing process. Because the catalogers' special working tasks demand a long experience and practice, the catalogers build their own group within the group of librarians. The feeling that catalogers belong to a distinct group, promote their possibilities to express fear and anxiety.

Tack!

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Birgitta Olander som gett oss stöd och uppmuntran samt med fast hand väglett oss genom uppsatsprocessen. Tack även till vår biträdande handledare Jan Gustafsson som inspirerat oss med engagemang och insiktsfulla synpunkter.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INTRODUKTION.....	5
1.1 Inledning.....	5
1.2 Bakgrund	6
1.3 Aktörer	9
1.4 Syfte och frågeställningar.....	12
1.5 Avgränsningar	13
2 LITTERATUR- OCH TEORIGENOMGÅNG.....	14
2.1 Organisation och verksamhetsvillkor	14
2.2 Katalogisering i biblioteksverksamhet	20
2.3 Yrkesroll och kompetens.....	21
3 METODBESKRIVNING	34
4 RESULTATGENOMGÅNG.....	38
4.1 Organisation och verksamhetsvillkor	42
4.1.1 BIBLIST 1	42
4.1.2 BIBLIST 2.....	44
4.1.3 Svenska facktidskrifter	45
4.1.4 Amerikanska facktidskrifter	46
4.2 Katalogisering i biblioteksverksamhet	47
4.2.1 BIBLIST 1	48
4.2.2 BIBLIST 2.....	48
4.2.3 Svenska facktidskrifter	50
4.2.4 Amerikanska facktidskrifter	50
4.3 Yrkesroll och kompetens.....	51
4.3.1 BIBLIST 1	51
4.3.2 BIBLIST 2.....	53
4.3.3 Svenska facktidskrifter	54
4.3.4 Amerikanska facktidskrifter	55
5 ANALYS OCH DISKUSSION.....	58
5.1 Sekundäranalys.....	58
5.2 Retorikanalys.....	59
5.3 Diskussion av argumenten	64
5.4 Slutsatser	67
6 LITTERATURFÖRTECKNING	69

1 INTRODUKTION

1.1 Inledning

Administrativ databehandling (ADB) fick sitt genombrott under 1960-talet. Datortekniken kom till användning i företag och förvaltningar som administrativt hjälpmedel. Människan och datorn behandlades likvärdigt under denna period men allt eftersom började man intressera sig för interaktionen mellan människan och datorn. Synen på arbetet har förändrats en hel del genom tiderna, förr värdesattes kontroll och lydnad. Idag är kommunikativ förmåga och egna initiativ några av arbetskraftens viktigaste egenskaper. Kompetensutveckling och livslångt lärande är en förutsättning för många verksamheters fortlevnad.

Vi lever idag i ett kunskapssamhälle där information och förmedling av information har fått allt större utrymme. Detta har på ett genomgripande sätt påverkat och förändrat de institutioner som arbetar med information. Framför allt har informationsteknologin (IT) på många sätt underlättat för biblioteken att lagra, strukturera och återvinna information.

Biblioteken har under 1990-talet genomgått stora förändringar. Kunskapen att för användarens räkning söka och finna relevant material i den allt större informationsmängden tycks idag fokuseras mer än kunskapen att lägga in uppgifter som underlättar återfinnandet. Användaren har hamnat i fokus och istället för att tala om arbetsplatser pratar man om mötesplatser.

Katalogisering omnämns ofta som en grundsten inom biblioteksverksamhet. I dagens informationssamhälle måste den ökande mängden information organiseras snabbt och effektivt. Ingen ifrågasätter katalogiseringens betydelse för bibliotek och att det tillhör en av bibliotekarieyrkets kärnkompetenser. Trots detta finns det en diskussion om och kanske till och med ett ifrågasättande av de bibliotekarier som praktiskt sysslar med katalogisering: katalogisatorerna. Vi är intresserade av att undersöka vad som händer med människorna i en funktion i förändring, i detta fall katalogisatorerna. Vi vill fokusera på människorna katalogisatorer och deras reaktioner på de sista årens förändringar inom bibliotekarieyrket. Katalogisatorerna tycks känna sig individuellt hotade på ett sätt som deras kollegor inom andra funktioner inte gör. Varför uttrycker katalogisatorerna sin rädsla när andra inte gör det?

1.2 Bakgrund

Under 1960-talet började biblioteksvärlden känna av de omvärldsförändringar som teknikutveckling, forskningspolitik och utbildningsreformer förde med sig. Forskning var det som skulle driva utvecklingen framåt och man såg i samband med detta ett behov av databaser med vetenskaplig information. Det fanns genomgående i samhället en stor tilltro och optimism knuten till den nya tekniken. ADB sågs som ett medel för rationalisering och effektivisering av administrativ verksamhet inom alla områden, inte bara bibliotek. Statsmakterna genomförde vid denna tid en allmän rationalisering av offentlig förvaltning med hjälp av ADB (Olsson, 1995).

Högskolebiblioteken kom att betraktas på ett nytt sätt i och med högskolereformen 1977. Tidigare framstod biblioteken som självständiga institutioner direkt finansierade av utbildningsdepartementet. Efter 1977 integrerades biblioteken i universiteten och blev direkt beroende av den lokala universitetspolitiken (SOU 1991:72). Finansieringen lämnades till respektive lärosäte, som i sin tur skulle finansiera biblioteken. Efterhand ville fakulteterna synliggöra bibliotekens kostnader och vara med och påverka.

Göran Gellerstam tecknar en övergripande bild i skriften *Börjar grundbulten rosta? En debattskrift om grundutbildningen i högskolan* (1999) och visar att universitetsbiblioteken på 1980-talet ägnade sig till största delen åt forskare. Gellerstam var tidigare chef för Lunds Universitetsbibliotek. Forskning bedrevs vid universiteten och där fanns de goda biblioteksresurserna. De mindre högskolornas litteraturbehov utöver kurslitteratur, täcktes genom fjärrlån från universitetsbiblioteken.

I början av 1990-talet förändrades högskoleverksamheten i Sverige. Antalet utbildningsplatser ökades kraftigt och nya pedagogiska metoder etablerades. Nu kom studentens egen aktivitet att utgöra det centrala i undervisningen. Egna arbeten och uppsatser fick en framträdande plats. Därigenom fick biblioteket en helt annan roll för studenterna som stöd och resurs (ibid.).

I och med att studenterna började utnyttja universitetsbiblioteken intensivare och på andra sätt än tidigare, blev det nödvändigt för biblioteken att kunna ge god referensservice. Användarservicen utvecklades under trycket av kraftigt ökad efterfrågan på bibliotekstjänster.

Det var särskilt biblioteksservice åt studenterna som prioriterades. Gellerstam beskrev bibliotekens situation 1999 som följer:

Det är förvisso så att bibliotekens personal fortfarande ägnar tid och resurser på att köpa, registrera, katalogisera och ordna in litteratur som skall stå till lokala låntagares disposition. Men de andra uppgifterna håller på att ta över: att ge omfattande informationsstöd till studenter och forskare, att ordna och strukturera egna referenssamlingar och lokala databaser, skaffa den egna högskolan access till databaser och fulltextresurser online, ordna ämnesbaserade informationsresurser, s.k. länksamlingar och se till att de lokala infrastrukturerna både inom bibliotek och på campus fungerar.

(ibid., 1999, s.99)

Gellerstam påpekar i rapporten *Den första uppgiften - Högskolebiblioteket som utbildningsinstitution och lärande miljö* (2001), att under 1990-talet har övergången till målstyrning gett de lokala biblioteken större frihet att organisera sin verksamhet. Det innebär att de svenska universitets- och högskolebibliotekens organisationsformer kan se väldigt olika ut. Organisationens utformning och utseende har betydelse för hur verksamheten uppfattas och är dessutom en förutsättning för hur det inre arbetet utformas.

Biblioteksverksamheten har följaktligen mer och mer utvecklats i riktning mot en efterfrågestyrd servicefunktion. Det gäller även folkbibliotek, vilket Mikael Lindgren visar i sin magisteruppsats *Sanningens ögonblick - En uppsats om organisationsprinciper och deras betydelse för kundorienteringen hos folkbibliotek* (2002). Han har studerat organisationsformer för folkbibliotek och konstaterar att det krävs serviceorienterade organisationsmodeller för att kundens/användarens behov ska kunna tillfredställas. Folkbiblioteken har förvisso även kulturpolitiska uppgifter att ta hänsyn till, men i likhet med högskolebiblioteken är det mötet med kunden/användaren som hamnat i fokus.

De organisationsförändringar som genomfördes under 1990-talet omformade till stor del bibliotekens verksamhet och personalens förhållanden. I sin licentiatuppsats *Ekonomisering av kommunala organisationer - en studie av folkbibliotek, skola och äldreomsorg* (1994) konstaterar Stina Stensson att kommunala organisationer i början av 1990-talet utsattes för stora förändringar där rationalisering, effektivisering och decentralisering var nyckelord. En bakomliggande orsak var kommunernas allt mer begränsade finansiella resurser. I och med denna försämring blev det viktigare att kunna motivera de prioriteringar som gjordes mellan kommunala verksamheter och att dessutom effektivisera verksamheterna. Detta kallar

Stensson ekonomisering: en idémässig förändring i kombination med ökat ekonomiskt ansvar. För bibliotekarier "kan ekonomiseringen innebära förändrade roller genom att de större krav som ställs på effektivitet medför att 'alla gör mer av allt' samt tar större ansvar" (s.178).

Angående datoriseringen på bibliotek och Internets genombrott 1994, skriver Gellerstam:

Inget har väl så i grunden inifrån förändrat högskolebibliotekens arbete som datoriseringen av bibliotekskatalogerna och därefter det som vi kallar ICT, informations- och kommunikationstekniken. Hit hör alla Internet-resurser via webbgränssnitt, olika stödsystem för campusintern informationssökning, digitalt stödda dokumentleveranser, kvalitetskontroll och ett allt större sortiment med digitala ämnesspecifika resurser över nätets alla webbportaler.

(Gellerstam, 2001, s.23)

I vår uppsats har vi inriktat oss på katalogisatörer. Deras arbete påverkades på ett genomgripande sätt av datoriseringen. 1970 introducerades det nationella projektet Library Information System (LIBRIS), de svenska forskningsbibliotekens samkatalog. LIBRIS medförde en stor förändring av bl.a. katalogiseringsarbetet. Dels skulle flera bibliotek samarbeta med katalogisering och dels skulle katalogisering utföras med nya redskap: datorer. Att samtliga forskningsbibliotek skulle katalogisera i LIBRIS förde med sig krav på standardisering och nya katalogiseringsregler arbetades fram, skriver Catharina Arvidsson och Magdalena Janson i sitt examensarbete, *Bibliotekskatalogens utveckling i Sverige från medeltid till nutid – sedd ur ett institutionsteoretiskt perspektiv* (2002). De konstaterar att vid utformningen av LIBRIS fick katalogisatörerna tolkningsföreträde, vilket medförde att katalogiseringsrutinerna förstärktes.

Katalogisatörernas framträdande roll i arbetet med LIBRIS, berodde enligt Arvidsson och Janson på att katalogisatörer hade en hög status inom bibliotekariekreter. Till skillnad från andra bibliotekarier hade de ett regelverk att rätta sig efter i sitt arbete. Att tolka katalogiseringsregler krävde lång erfarenhet och stort kunnande. Detta fick till följd att deras arbete värderas på ett annat sätt än övriga bibliotekariers och deras höga status gjorde det lättare för dem att få igenom sina krav när det gällde LIBRIS utformning (ibid.).

Om man ser till hur olika bibliotek idag får sin katalogisering utförd, finns det tydliga skillnader mellan folkbibliotek och forskningsbibliotek. Folkbiblioteken använder sig av Bibliotekstjänsts (BTJ) katalogiseringskompetens, vilket innebär att de köper in den bibliografiska information de behöver och i väldigt liten utsträckning katalogiserar själva. Det

rör sig mest om lokala tillägg i färdiga poster från BTJ. Varje högskolebibliotek har bibliotekarier som utför både primär- och sekundärkatalogisering i datasystemet LIBRIS. Högskolebiblioteken utnyttjar alltså sin egen och varandras kompetens. Tidigare fanns speciella katalogiseringsavdelningar där katalogisatörer arbetade heltid med katalogisering. Idag lämnar man mer och mer denna funktionsorienterade organisationsform och går mot en mer användarorienterad organisation. Där deltar de flesta bibliotekarier i allt förekommande biblioteksarbete.

1.3 Aktörer

Högskolebibliotekens grundläggande villkor har som tidigare beskrivits förändrats under de sista 30 åren. Faktorerna bakom förändringarna är som nämnts flera. Något som också måste beaktas då man försöker förstå och förklara bibliotekens och bibliotekariernas situation, är vilka parter som deltagit. Vilka är aktörerna på spelplanen och vilka intressen styr deras handlande? För att få en mer hel och nyanserad bild har vi valt att fokusera främst på LIBRIS, BIBSAM, SAB/BTJ, Svenska Bibliotekariesamfundet och fackföreningsverksamhet.

Databasen LIBRIS, Library Information System, är de svenska forskningsbibliotekens samkatalog. Arbetet med LIBRIS inleddes på 1960-talet. Lena Olsson skriver i sin avhandling *Det datoriserade biblioteket - Maskindrömmar på 70-talet* (1995) att huvudsyftena var att med hjälp av den nya datatekniken rationalisera biblioteksarbete, ta hand om den ökande mängden information och upprätta en samkatalog. Projektet bestod av olika intressegrupper. En dominerande part var det statliga ämbetsverket Statskontoret. Det var en rationaliseringsmyndighet som av regeringen fick uppgiften att med hjälp av informationsteknologi och administrativ teknik modernisera forskningsbiblioteken. Uppgiften bestod av två delar: dels en administrativ utredning angående bibliotekens administration och inre organisation och dels ett tekniskt utvecklingsuppdrag. Teknikuppdraget utmynnade i projektet LIBRIS. LIBRIS kom att drivas som ett samarbete mellan projektledningen Statskontoret och forskningsbiblioteksrådet och deras automatiseringsgrupp.

När LIBRIS utveckling studeras, kan tre olika aktörsnivåer urskiljas, dels en professionell med olika grupper, främst bibliotekarier och dokumentalister. De har olika definitioner av ett biblioteks uppgifter. Det finns vidare en organisationsnivå bestående av olika

biblioteksorganisationer och samverkansformer, som utredningar och rådsgrupper. Slutligen finns en individuell nivå med individer deltagande i kraft av yrkesroll eller representantskap (ibid.). Katalogisatorerna ingår i den professionella nivån och hade stort inflytande på LIBRIS utveckling. Det är viktigt att även belysa andra deltagande grupper och aktörsnivåer för att få större förståelse för den debatt vi avser att analysera.

BIBSAM är Kungliga bibliotekets avdelning för nationell samordning och utveckling. Huvuduppgiften är att förbättra och effektivisera informationsförsörjningen till högre utbildning och forskning. Ett av BIBSAM:s ansvarsområden är sedan 1989 universitets- och högskolebibliotekens nationella samordning. BIBSAM kartlägger och analyserar tendenser i bibliotekens omvärld. Vart tredje år lämnas den s.k. treårsrapporten till regeringen. Det är en ingående statistisk analys av högskolebibliotekens utveckling. Dessa rapporter är viktiga för vår uppsats när det gäller att förstå vilka förändringar katalogisatorerna har utsatts för och reagerar på.

Sveriges allmänna biblioteksörening (SAB) grundades 1915. Jan Ristarp och Lars G. Andersson skriver i sin bok *Mitt i byn! Om det moderna folkbibliotekets framväxt* (2001) att huvudändamålet var att främja det allmänna biblioteksväsendet, alltså både folkbibliotek och vetenskapliga bibliotek. Öreningen har i högsta grad medverkat till att reglera och normera svenskt biblioteksväsen. Detta genom årliga biblioteksmöten för biblioteksfolk i hela landet, ge ut en tidskrift, utge klassifikationssystem och katalogregler och genom att upprätta företaget Bibliotekstjänst (BTJ) 1951.

BTJ "kunde ... liknas vid en konsumtionsörening där kunderna ägde affären gemensamt" (s.151). Kommuner och personal var medlemmar genom biblioteksstyrelser och enskilda bibliotekarier. BTJ tillhandahöll bl.a. biblioteksinredningar, katalogkort, samkataloger och sambindning av biblioteksband. Verksamheten rationaliserade, centraliserade och likriktade det svenska folkbiblioteksväsendet. Öretagets lönsamhetskrav kom ofta i konflikt med kundernas krav på god service.

BTJ byggde på 1960- och 70-talet upp databasen, BURK - Btj Utlånings- och Registreringskatalog. BURK var en motsvarighet och konkurrent till LIBRIS, de vetenskapliga bibliotekens databas (ibid.). BTJ:s kommersiella intressen inom ämnet katalogisering, måste ingå i en reflektion över faktorer som påverkat katalogisatorer. Den

lönande affärsidén att förse folkbiblioteken med sambindningslistor med nyutkommen litteratur, därefter önskade böcker i biblioteksband med en färdig katalogpost, ger BTJ stort inflytande över katalogisering i Sverige. Det leder bl.a. till att katalogisering blir en ytterst marginell arbetsuppgift för folkbibliotekarier och är ett bra exempel på outsourcing av katalogiseringsfunktionen. BTJ är folkbibliotekens katalogiseringsexpertis.

Svenska Bibliotekariesamfundet bildades 1921. Forskningsbibliotekarierna bildade en egen förening för att bättre kunna tillvarata sina intressen. Läsning av det nybildade förbundets stadgar visar att man ville främja den teoretiska och praktiska yrkesutbildningen för anställda tjänstemän vid offentliga vetenskapliga bibliotek. Sätt att uppnå målen var bl.a. att anordna sammankomster med föredrag och diskussioner (Ottervik, 1971). Förbundet kan ses som en plattform för olika personer och fraktioner genom sina seminarier där olika ämnen behandlades och genom sitt nyhetsblad. I slutet av 1980-talet och början av 1990-talet inriktade man sig medvetet på ämnen rörande det expanderande informationstekniska området. En annan ambition var att få makthavare, som t.ex. utbildningsministern att delta i årsmötena (Sanner, 1996). Samfundet har engagerat sig i ämnet katalogisering och katalogisatörer bl.a. genom seminariet "Katalogisatören - ett utdöende släkte?" 1998. Mer om detta seminarium tas upp i resultatgenomgången. År 2000 slogs Svenska Bibliotekariesamfundet och Sveriges Allmänna Biblioteksförening samman och bildade Svensk Biblioteksförening.

Sveriges folkbibliotekarier har ända sedan 1930-talet varit engagerade i fackföreningsverksamhet. Man bildade då Svenska Folkbibliotekarietföreningen, senare - förbundet (SFF). Det gav en plattform att agera från när det gällde bl.a. löner och bibliotekspolitik. SFF anslöt sig senare till Tjänstemännens Centralorganisation, TCO. Efter missnöje med TCO:s insatser för bibliotekarierna, lämnade man förbundet 1958 och gick med i Sveriges Akademikers Centralorganisation, SACO. SFF insåg tidigt att inte enbart lönefrågan var viktig för bibliotekarier, utan även kårens status och självkänsla. Som redskap i detta arbete startades en skriftserie, Biblioteket och vi, där olika aktuella biblioteksproblem behandlades. Senare när ett allt högre medlemsantal gav ökande inkomster, började förbundet ge ut ett medlemsblad som så småningom växte till en tidskrift, Bibliofack. Genom denna förde förbundet ut sina åsikter i fackliga frågor. På 1970-talet bildade SFF tillsammans med andra mindre förbund inom SACO ett gemensamt kansli, senare DIK-förbundet. DIK står för

Dokumentation, Information och Kultur. Bibliofack slogs samman med andra delföreningars medlemsblad och blev DIK-forum (Ristarp & Andersson, 2001).

1.4 Syfte och frågeställningar

Mot bakgrund av de stora förändringar som biblioteken genomgått under 1990-talet vill vi undersöka varför just gruppen katalogisatörer reagerar genom en intensiv och engagerad offentlig debatt när andra bibliotekarier med specialkompetens inte tycks göra det.

Den offentliga debatten om katalogisatörernas förändrade yrkesroll fördes i Sverige framför allt på BIBLIST, ett forum för biblioteksanknutna frågor i form av en e-postlista för framför allt bibliotekarier. I mindre utsträckning debatterades katalogisatörernas situation också i branschtidskrifter som t.ex. Biblioteksbladet. En motsvarande debatt på gick ungefär samtidigt i den amerikanska fackpressen.

Genom en analys av katalogisatörernas huvudargument i den offentliga debatten söker vi svar på vår huvudfrågeställning som är: Finns det någon skillnad mellan gruppen katalogisatörer och andra grupper av specialiserade bibliotekarier som förklarar katalogisatörernas känsla av speciell utsatthet?

Följande delfrågor kommer att ställas till materialet:

- Vilken helhetssyn på (högskole)bibliotekens organisation och verksamhetsvillkor framkommer?
- Hur framställs katalogisatörernas syn på katalogiseringens betydelse för biblioteksverksamheten?
- Hur framställs katalogisatörernas syn på sin yrkesroll, t.ex. unik kompetens och arbetets betydelse för dem som individer?

1.5 Avgränsningar

I vår undersökning lades till en början fokus på att undersöka debatten angående katalogisatorer vid högskolebibliotek. Efterhand visade det sig dock att diskussionen i Sverige inte enbart förts av bibliotekarier vid högskolebibliotek, utan även av folkbibliotekarier och i huvudsak på diskussionslistan BIBLIST. Orsakerna till det är möjligen att Sverige är ett litet land där katalogisatorer är en liten grupp bland det totala antalet bibliotekarier. Diskussionen har troligen också förts inofficiellt kolleger emellan och på möten. Det har inte funnits något större behov av att kommunicera genom debattartiklar i bibliotekstidskrifter. Marie-Louise Bachman, f.d. ordförande i Sveriges Allmänna Biblioteksförenings kommitté för katalogisering och klassifikation, säger i sin artikel *Från kort till databaser – katalogiseringens utveckling* (1996) att det i Sverige inte varit vanligt att diskutera katalogiseringsfrågor utanför kretsen av närmast berörda.

Vi valde att undersöka material från 1995-2002. Under denna period var diskussionen som mest intensiv. Vi valde även att jämföra med amerikanskt material för att få en uppfattning om händelsen var isolerad till Sverige.

Det amerikanska materialet begränsades till tidskrifter tillgängliga i fulltextdatabasen Electronic Library Information Navigator (ELIN), samt de amerikanska tidskrifter som finns i databasen Library and Information Science Abstracts (LISA) och som finns tillgängliga på Universitetsbiblioteket i Lund. Detta p.g.a. kostnadsskäl. Trots dessa begränsningar blev materialet tillräckligt stort för att göra en jämförelse. I det svenska materialet behövde inte den sortens begränsningar göras.

2 LITTERATUR- OCH TEORIGENOMGÅNG

2.1 Organisation och verksamhetsvillkor

I skriften *Börjar grundbulten rosta? En debattskrift om grundutbildningen i högskolan* (1999) och i rapporten *Den första uppgiften - Höskolebiblioteket som utbildningsinstitution och lärande miljö* (2001), beskriver Gellerstam bl.a. hur högskolebibliotekens organisation ändrats sedan 1970-talet och lyfter fram bakomliggande faktorer. För att förstå katalogisatörernas situation är det viktigt att ha en bild av den organisation de är en del av och att förstå hur och varför den förändrats. En del av detta tas upp i uppsatsens bakgrund.

Gellerstam (2001) diskuterar bibliotekens plats i högskoleorganisationen och menar att den alltid har varit otydlig. De vetenskapliga biblioteken har uppfattats som självständiga inrättningar med speciell verksamhet. Verksamheten finansierades fram till 1977 med speciellt avsatta medel. Därefter lämnades finansieringen till respektive lärosäte. De sista åren har finansieringen ofta decentraliserats till fakulteter vid universiteten. Utbyggnaden av högskolans grundutbildningar under 1990-talet, samt att informationsförsörjningen genomgripande förändrats, är faktorer som försvårat frågan om bibliotekens struktur och organisation (ibid.).

Användarundersökningar visar gång på gång att högskolornas bibliotek uppskattas, men man har svårt att precisera bibliotekets arbetsuppgifter. Speciellt lärare/forskare har problem med detta. Intresset för de egna studenternas informationsanvändning är litet. Studenter och doktorander är de grupper som använder biblioteket mest allsidigt, men det är också de som har minst inflytande. Detta leder till att bibliotekets plats i organisationen formas av de formella uppdragsgivarna och inte av användarna (ibid.). Förmodligen skulle biblioteken bättre och effektivare kunnat anpassa verksamheten till användarnas behov, om användarna haft större möjlighet till påverkan. Bibliotekens personal skulle dessutom bli mer delaktiga i eventuella organisationsförändringar som krävs för att anpassa biblioteken, om en direkt kommunikation med användarna fanns.

Gellerstam visar att bibliotekens traditionella roller och arbetsförutsättningar har förändrats på flera plan. Biblioteken har blivit studenternas arbets- och mötesplatser med lokala litteraturreсурser och redskap att nå all världens information. "Biblioteket har fått en ny och

bredare roll i att generellt lära och stödja studenterna i att söka, värdera och välja information" (ibid., 2001, s.4). Det är viktigt att notera att universitetsbiblioteken fått nya användare. Från att i stort sett enbart ha inriktat sig på forskare ligger nu fokus på studenterna, som är den stora användargruppen. Bl.a. denna förändring har medfört omfördelningar av arbetsuppgifter för bibliotekarier vid universitetsbibliotek.

Esko Häkli, f.d. överbibliotekarie vid Helsingfors universitetsbibliotek, har skrivit om universitetsbibliotekens organisatoriska status under rubriken *Universitetsbiblioteket – ett serviceföretag?* (2001). Häkli menar att de större universitetsbiblioteken ytligt sett ser ut som vilken organisation som helst. De har ganska många anställda och förväntas producera tjänster för användare. Det finns dock stora skillnader. Universitetsbiblioteken är inga självständiga, oberoende institutioner och kan med andra ord inte fatta helt egna beslut. Biblioteken fungerar främst som en stödfunktion. Universitetsbiblioteken har dessutom oftast ingen operativ självständighet. I ett serviceföretag kommer man överens om vilka tjänster uppdragsgivaren vill ha. Leverantören ordnar sedan verksamheten efter dessa riktlinjer. Universitetet går emellertid in i bibliotekens verksamhet och bestämmer hur verksamheten ska organiseras. Det finns många exempel där institutionerna både väljer och finansierar nyförvärv. Universitetsbiblioteken har sedan endast att utföra dessa beslut.

Häkli skriver:

Biblioteket är en del av universitetet. Trots att många universitet av kostnadsskäl håller på att minska antalet biblioteksenheter, tycks trenden vara att förstärka integrationen av biblioteksverksamheten och universitetets övriga verksamhet. Detta gör att biblioteksledningens rörelsefrihet är kringskuren. Det är allom bekant att institutions- och fakultetsintressen styr universitetens syn också på bibliotekstjänsterna. Dessa intressen är ofta så starka att de inte tillåter att biblioteksverksamheten ordnas på ett sätt som ur biblioteksverksamhetens egen synvinkel kunde vara mera ändamålsenlig. Man bortser m.a.o. från att bibliotekstjänsterna samt utbildning och forskning kan integreras också utan organisatorisk integration. (ibid., 2001, s.77)

Liksom hos Gellerstam, tyder det Häkli tar upp på att biblioteken inte direkt kan anpassa sin verksamhet efter användarna, utan i första hand måste följa universitetens direktiv. I *Börjar grundbulten rosta?* (1999) tar Gellerstam upp myter som påverkar synen på högskolebiblioteken, hos många beslutsfattare inom högskolan. Dessa är att bibliotekens huvuduppgift är att införskaffa och låna ut böcker till studenter och forskare, att all

information finns på Internet, att studenterna kan sitta hemma och studera kurslitteratur och att forskare inte behöver bibliotek. Gellerstam konstaterar att "det är ett problem att så få användare, uppdragsgivare och utomstående observatörer förefaller ha någon bredare insikt i högskolebibliotekens nya förändrade vardag och i den vetenskapliga informationsförsörjningen som dynamiskt system" (Gellerstam, 2001, s.34). Detta skapar problem med att ge högskolebiblioteken rätt direktiv att följa. I en förlängning påverkar det bibliotekariernas arbete och möjligheterna att ge god användarservice.

Stensson (1994) tar upp att kommunala organisationer i början av 1990-talet utsattes för stora förändringar där rationalisering, effektivisering och decentralisering var nyckelord. En bakomliggande orsak var kommunernas allt mer begränsade finansiella resurser. I och med denna försämring blev det viktigare att kunna motivera de prioriteringar som gjordes mellan kommunala verksamheter och att dessutom effektivisera verksamheterna. Stensson skriver:

Kravet på effektivitet och kvalitet i förhållande till satsade resurser, d v s "värde för pengarna", blir alltmer uttalat och innebär att ekonomi och effektivitet diskuteras mer än tidigare och att ett ökat ekonomiskt ansvar utkrävs på både central och lokal nivå. De nya politiska idéerna innebär omorganisation och, i vissa fall, utvidgning eller annan förändring av verksamheterna samt en ökad kund- eller brukarorientering. (ibid., 1994, s.7)

Detta kallar Stensson ekonomisering: en idémässig förändring i kombination med ökat ekonomiskt ansvar. Detta begrepp ska inte förväxlas med besparingar, som innebär minskade resurser, eller med ökning av ekonomiskt ansvar.

Om man utgår från att ekonomisering även ligger bakom omorganisationerna av högskolebibliotek, kan Stenssons rapport användas som en förklaringsmodell till vår undersökningsgrupps (katalogisatörer på i första hand högskolebibliotek) upplevelser.

Som tidigare tagits upp, har bibliotekens arbete radikalt förändrats genom datorisering och den nya informations- och kommunikationstekniken. I Danmark gjordes i mitten av 1990-talet en rapport som behandlar de första tio åren med informationsteknik på folkbibliotek. Följande uppgifter är hämtade ur Ulla Arvidssons recension i Svensk Biblioteksforskning, 1995. Även om uppgifterna gäller folkbibliotek, bör de i stort kunna jämföras med högskolebibliotek. Rapporten baseras på ett projekt där huvudfrågorna var hur införandet av IT gått till på

folkbiblioteken och vilka konsekvenser den informationsteknologiska utvecklingen haft för bibliotekens inre och yttre verksamhet. Bibliotekens organisation ses som en social verklighet som studeras med hänsyn till dess aktörer. Aktörerna är det som formar och ändrar verkligheten.

När datoriseringen inleddes på 1980-talet var förväntningarna höga. Man hoppades kunna göra besparingar genom rationalisering, men så blev det inte. På 1990-talet gällde diskussionerna mer att bäst utnyttja teknologin i biblioteksarbetet.

En viktig faktor vid datorisering är utbildning av personalen. De flesta av de tillfrågade bibliotekarierna var nöjda med den. I rapporten framhålls att människor väljer olika strategier för att anpassa sig vid förändringar. Strategierna påverkas av bl.a. kön, ålder, anställningstid och yrkeskategori. (Andra författares synpunkter på detta tas upp i kapitel 2.3 i denna uppsats.)

Om man ser till utvecklingen av arbetets innehåll och miljö, visar rapporten att nästan hälften av bibliotekarierna inte upplever någon förbättring av arbetstillfredsställelsen. Vidare anser 40 % av bibliotekarierna att datoriseringen medfört en utveckling av arbetet och 45 % tycker att datoriseringen ger större variation i arbetet. 30 % anser att deras arbete blivit mer standardiserat. En stor del av personalen (både bibliotekarier och kanslisters), ca 80 %, har upplevt stress vid arbetet med datorer. Det gäller vid datafel och väntetid. Varannan bibliotekarie upplever dessutom brukarnas förväntningar som stressande.

Datoriseringen har medfört att biblioteken börjar överge en process- och funktionsorienterad arbetsorganisation och går mot en uppgifts- och användarstyrd resursinsats. Som det uttrycks i recensionen: "Ett nytt paradig för biblioteksarbete uppstår vilket kännetecknas av såväl teknisk som arbetsmässig integration" (ibid.,1995, s.55).

Integrerade bibliotekssystem leder till integration av arbetsuppgifter och arbetsfördelningen mellan olika personalkategorier ändras. Det bildas ett gemensamt område av arbetsuppgifter som kan utföras av alla oavsett personalkategori. Med andra ord mjukas gränserna mellan personalkategorierna upp. Detta upplevs av över hälften av de anställda vid de undersökta biblioteken.

Datoriseringen har som påvisats medfört förändringar på alla plan för bibliotekens personal. Många av de ovan uppräknade reaktionerna och åsikterna kommer troligen att urskiljas vid analysen av vårt empiriska material. Både datorisering, vad det medfört och begreppet användarservice är betydelsefullt.

Mikael Lindgren (2002) har studerat organisationsprinciper och deras betydelse för kundorienteringen hos folkbibliotek. Mycket av det Lindgren för fram, bör vara möjligt att applicera på högskolebibliotek.

Lindgren visar på några olika principer som möjliga utgångspunkter för folkbibliotekens organisationer:

- **Funktioner:** Man låter olika funktioner, som katalogisering, utgöra organisatoriska enheter och ansvarsområden. Detta traditionella sätt att strukturera verksamheten, verkar dock frångås mer och mer.
- **Ämnesexpertis:** En ämnes- eller kunskapsbaserad struktur skapas. De olika funktionerna är utanför eller "inbyggda" i enheterna. På detta sätt är det möjligt att utveckla fördjupade ämneskunskaper. Denna organisationstyp är mer lämplig för serviceverksamhet, än en funktionsbaserad organisation.
- **Användargrupper:** Man utgår från olika grupper med egna behov, t.ex. barn och vuxna.
- **Medier:** Utgångspunkten är de medier som hanteras, som tidskrifter och databaser.
- **Hur medier och service används av kunderna:** Detta avser både organisation och beståndspresentation. Lindgren påpekar att svenska folkbibliotek "mest verkar ha implementerat principen enbart för beståndspresentation" (ibid., 2002, s.22).
Organisationerna är oftast utformade utifrån ämneskunskaper.

Lindgren kommer i sin undersökning fram till att bibliotekens storlek är det som till största delen påverkar utformningen av organisation och verksamhet. Överlag strävar biblioteken efter organisationer med få beslutsled. Lindgrens empiriska undersökning bekräftar att informationsarbetet och därtill knutna kompetenser är av stor betydelse för folkbibliotek idag. Verksamhetens andra delar, som katalogisering, betraktas som stödfunktioner för informations- eller förmedlingsarbetet. Detta bör överensstämma med högskolebibliotekens förändringar för att anpassa sig till dagens situation med stort behov av informations- och

referensarbete. Antalet funktionsbaserade organisationer har minskat. Större bibliotek är indelade i arbetslag, team eller avdelningar. De är oftast utformade efter ämnesexpertis motsvarande produkternas och tjänsternas kunskapsmässiga innehåll. Samma princip utnyttjas sällan för hela organisationen. I stället utgör olika enheter exempel på olika organisationsprinciper (ibid.).

Några av de slutsatser Lindgren drar enligt litteratur- och fallstudier, är att organisationer byggda på någon form av ämneskunskap leder till god service.

Frågan om vilken organisationsform som valts är viktig. Den valda formen får konsekvenser för bibliotekarierna. Arbetsuppgifter som tidigare prioriterats kanske får en mindre framträdande plats och tvärt om.

Sammanfattning

Bibliotekens plats i högskoleorganisationen är otydlig. Detta beror bl.a. på att många beslutsfattare inom högskolan har dåliga kunskaper om nutida biblioteksverksamhet.

Högskolebiblioteken är inga självständiga organisationer, utan har främst en för högskoleutbildningar stödjande funktion. Detta innebär att man inte kan fatta helt egna beslut.

De organisationsförändringar som skett vid högskolebibliotek på 1990-talet berodde inte enbart på en försämrad ekonomi, utan även på en idémässig förändring. Högskolebibliotekens anpassning till en växande användargrupp med nya behov, krävde en ny inriktning av verksamheten.

Större bibliotek lämnar idag mer och mer den äldre funktionsorienterade organisationsformen och organiseras istället efter ämnesexpertis.

2.2 Katalogisering i biblioteksverksamhet

Bibliotek tillhandahåller dokument i olika former för sina användares räkning. Göran Berntsson, lärare på Bibliotekshögskolan i Borås, konstaterar i *Katalogisering enligt KRS* (1994) att stora dokumentsamlingar som används av många människor behöver en katalog. I katalogen registreras samlingens dokument.

Genom tiderna har det funnits många olika typer av kataloger och olika system att sortera dokument efter. Utvecklingen har, mycket förenklat, gått från lertavlor i biblioteket i Ebla för ca 4300 år sedan, via handskrivna kataloger, sedan kortkataloger, fram till dagens datoriserade kataloger, berättar Harry Järv i *Kunskapens träd: Om lagring och spridning av information* (1991).

I denna uppsats intresserar vi oss speciellt för de bibliotekarier som förser bibliotekskatalogen med material. Genom att följa gällande katalogiseringsregler görs materialet sökbart och åtkomligt. Katalogiseringsarbetet är komplicerat såtillvida att det inte räcker med att enbart följa regler. Bachman (1996) säger att trots gemensamma katalogiseringsregler, kan olika tolkningar göras. Ofta går det inte att bedöma vad som är absolut rätt eller fel. ”Katalogisering är inte en vetenskap utan en konst. Det gäller att inte vara stelbent utan pragmatisk och se till vad som bäst gagnar dem som ska använda katalogiseringarna...” (ibid., 1996, s.287).

Katalogisatörernas arbete förändrades i och med datorns ankomst i biblioteksvärlden. Olsson (1995) har beskrivit det nationella datasystemet LIBRIS bakgrund och framväxt.

Utvecklingen av LIBRIS medförde stora förändringar där katalogisering och katalogisatörer ingår som en del. Olsson skriver:

Katalogen är en vital del av ett biblioteks verksamhet, ofta kallad dess hjärta och anses vara en förutsättning för andra rutiner som inköp, tidskriftskontroll, utlåning m.m. Genom att datorisera katalogerna så skulle arbetet med att katalogisera böcker totalt minska i Sverige och i världen genom att biblioteken kunde överföra katalogdata till varandra. Datoriseringsarbete i andra länder hade ägnats åt katalogframställning. (ibid., 1995, s.74)

I och med denna syn kom katalogisatörerna från början i centrum för teknikutvecklingen. Olsson skriver vidare att deras arbetsuppgifter var tydliga och prestigefyllda och högt

uppskattade. I arbetet användes regelverk för katalogisering och klassifikation, d.v.s. för kunskapsorganisation. "Detta ansågs vara grunden för själva bibliotekets organisation" (s.74).

Om man anknyter till vad Bachman skrev om att regelverket kräver tolkning, leder det till något Arvidsson och Janson (2002) tar upp i sitt examensarbete. Förmågan att kunna tolka kräver lång erfarenhet och stort kunnande, vilket medförde att katalogisatorernas arbete fick ett annat värde än t.ex. referensbibliotekariens arbete. "Katalogisering kom därför att värderas högre än annat bibliotekariearbete och katalogisatorerna åtnjöt därför hög status inom bibliotekariekretsar" (s.67). Detta har även tagits upp i uppsatsens bakgrund. Dessa aspekter är viktiga när det gäller analys och bedömning av uppsatsens empiriska material.

Sammanfattning

Bibliotek förmedlar dokument som måste ordnas och beskrivas på ett funktionellt sätt för att sedan kunna återfinnas för användares räkning. Arbetet med att ordna och beskriva, att katalogisera, kräver både regler och tolkning. Kompetensen att göra tolkningar som leder till önskat resultat, att dokumentet återfinns, kräver både erfarenhet och kunnande. Dessa krav har av tradition gett katalogisatorer hög status.

2.3 Yrkesroll och kompetens

Katalogisatorernas upplevelse av sitt arbete, sin arbetssituation och sin yrkesroll beror till viss del på vilken plats de tilldelats i verksamheten. Arbetsgivarens syn på katalogisatorerna som grupp och som individer är också faktorer som spelar in.

Människans syn på arbete har förändrats en hel del genom tiderna. "Från att ha varit tvång, skyldighet, nödvändighet och plikt har det på bara några årtionden blivit något fint och en rättighet" skriver Otto Granberg, forskare och organisationskonsult, i sin bok *PAOU – Personaladministration och organisationsutveckling* (1998, s.552). Lennart Levi, professor emeritus vid Karolinska institutet, skriver i *Samlade grepp för sysselsättning, kompetensutveckling, folkhälsa och egenmakt* (1997):

Ett bra arbete bidrar till att ge livet mål och mening. Det ger dagen, veckan, året och livet struktur och innehåll. Det bidrar till en fortgående kompetensutveckling, det livslånga lärandet. Den arbetande får identitet och självkänsla och får ge och ta emot socialt stöd i sociala nätverk. Arbetet möjliggör egenmakt, d.v.s. inflytande över den egna vardagen och det ger materiella förmåner, en rimlig försörjning.

(Levi, 1997, s.175)

Med utgångspunkt i Granbergs och Levis texter, kan antagas att katalogisatörer liksom de flesta andra har behov av att inneha ett arbete. Orsakerna till det är alltså inte enbart ekonomiska. Om katalogisatörer reagerar när deras arbetssituation förändras och arbetet kanske till och med försvinner, är de med andra ord väldigt mänskliga.

Utifrån vilka metoder och tekniker som tillämpas organisatoriskt, går att härleda vilken grundsyn som finns på människan i arbetslivet. Rationalisering och effektivisering dominerade under 1900-talet. Maskiner sågs som överlägsna människan. Det var människan som skulle anpassa sig till maskinerna, inte tvärtom (Granberg, 1998). Karin Grundén, sociolog, förklarar i sin doktorsavhandling *Människa organisation ADB-system – Mot en människoorienterad syn på systemutveckling* (1992) att datorn fick sitt genombrott som hjälpmedel för kontorsarbete under 1950-talet. Det fanns vid denna tid en stor tilltro till tekniken och under 1960- och 1970-talet fortsatte man att datorisera allt i så stor utsträckning som det var tekniskt möjligt. Grundén betonar att eventuella avigsidor med datoriseringen ännu inte visat sig. Människan och maskinen sågs som likvärdiga och båda skulle kunna kontrolleras och styras. Under 1980-talet ökade intresset för sambandet människa - organisation - ADB. Det blev viktigt att sätta människan i fokus och uppmuntra möjligheter till utveckling i arbetet menar Grundén. Detta resonemang har tidigare nämnts i inledning och bakgrund. Det är en viktig del i förståelsen för hur katalogisatörernas arbete har ändrats. Granberg (1998) beskriver Human Resource Management (HRM) som den humanistiska syn på människan som råder i arbetslivet idag. Detta synsätt ser människor som självständiga individer som kan "...ta ansvar för sin egen produktion och sin egen utveckling och att de inte måste ledas för att vilja prestera" (s.504).

Det har under senare års forskning framkommit att motivation är en viktig faktor för arbetstillfredsställelse, skriver Granberg:

För att människor ska vara motiverade, känna arbetstillfredsställelse och därmed aktivt bidra till ökad effektivitet måste vi skapa ett klimat där arbetsuppgifterna står i centrum för intresset, där uppgifterna tar hänsyn till de anställdas intressen, ambitioner och kapacitet, där arbetet rymmer möjligheter till eget ansvarstagande och där företagsledningen och anställda tillsammans utvecklar normer som definierar goda och dåliga prestationer som kan utvecklas allteftersom individerna utvecklas.

(Granberg, 1998, s.511)

Stensson (1994) poängterar hur viktig informationsspridning är för att åstadkomma gemensamma mål och skapa förståelse för varandras värderingar. Begreppen motivation och informationsspridning spelar troligen in som orsaker till katalogisatörernas reaktioner och säger även mycket om ledningens sätt att hantera förändringar.

Granberg (1998) påpekar att vid en organisationsförändring förändras det invanda och trygga för alla berörda. För katalogisatörerna inkluderar biblioteksförändringarna bl.a. arbetsuppgifter, status, yrkesroll och nätverk. Människor reagerar mycket olika vid omorganisationer, en del ser det som ett hot medan en del ser det som en möjlighet. Precis som Granberg betonar Grundén (1992) att alla större förändringar som genomförs i en organisation påverkar människors arbeten och status. I kapitel 2.1 beskrivs Stina Stenssons resonemang om ekonomisering. Stensson (1994) hävdar att ekonomisering tycks medföra en större arbetsbelastning genom att arbetsuppgifterna breddas och ökas. Man tränas i ett mer flexibelt arbetssätt som innebär ökade kunskaper och ökade möjligheter att passa in i andra organisationer. Detta kan upplevas antingen som en negativ eller positiv utveckling. Utvecklingen är negativ om effektiviseringen innebär försämrade anställningsvillkor, med andra ord mer arbete för oförändrade villkor. En positiv utveckling är då en ökad arbetsbelastning upplevs som en förändring där arbetssituationen blir mer intressant och omväxlande. Man känner högre motivation och får bättre karriärmöjligheter. Ekonomisering kan i vissa fall, upplyser Stensson, orsaka försämrade karriärmöjligheter. Verksamheter och deras effektivitet ifrågasätts. Det kan upplevas som att även de anställdas kompetens och effektivitet ifrågasätts. Ett förändrat synsätt, en ökad brukarorientering och ansträngningarna att uppnå ökad effektivitet kan tolkas som en nedvärdering dels av gamla arbetssätt och dels av de som inte förmår följa med i utvecklingen.

Människors beteende vid förändringar kan vara väldigt olika, menar Granberg (1998). Några karakteristiska typer beskrivs: den konstruktive, den flyende, den stridande och den apatiska. Den konstruktive tar sig an förändringen och anpassar sig, den förnekande vägar att acceptera

situationen och arbetar på som tidigare, den flyende byter arbetsplats på eget initiativ och slutligen den apatiska som uppträder likgiltigt och handlingsförlamat. Vid en organisationsförändring kan den anställde även hamna i en krissituation med olika stadier, skriver Granberg. Först får den anställde information om förändringen som upplevs oönskad och hotande. Följden blir att den anställde presterar mindre och reagerar med förnekelse. I nästa stadium förstår den anställde vad som händer men har svårare att förstå varför, vilket leder till motstånd mot förändringen. Det sista stadiet innebär att den anställde börjar acceptera förändringen och inser att det kan påverka arbetsuppgifter och lön på ett positivt sätt. Stensson (1994) påpekar att förändringen inte är genomförd förrän de berörda anammar det nya synsättet. En del i denna uppsats slutsatser blir att bedöma var i ovanstående process katalogisatorerna befinner sig. Det finns då möjligheter till fördjupad förståelse av bakgrunden och kanske i någon mån att ana framtiden.

Även Granbergs fortsatta resonemang kan användas för att se var i processen katalogisatorerna, eller rättare sagt vårt empiriska material, hör hemma. Här beskrivs hur motstånd mot förändringar kan uttrycka sig:

Om de anställda är motiverade till en förändring, eller i varje fall accepterar den, använder de sina resurser för att underlätta den. Resurserna är den erfarenhet, kunskap, problemlösningsförmåga, initiativförmåga, samarbetsförmåga osv som varje anställd har – och som används under förutsättningen att den anställde vill, dvs att han/hon är motiverad.

Omvänt gäller att om de anställda *inte* är motiverade att delta i förändringsarbetet, så frigörs inte deras resurser. Tvärtom. Människor som känner sig hotade, till exempel genom rationalisering eller organisationsförändring använder i stor utsträckning sin kraft till att motarbeta förändringar, medvetet eller omedvetet. Vi ser detta som modlöshet, oro och osäkerhet, förändringar i relationerna mellan individer och grupper, ovilja att arbeta övertid, negativa diskussioner, personer med bra marknadsvärde söker sig bort, ökat intresse för regler eftersom dessa kan reducera oro, rykten sprider sig, utveckling avstannar, chefer får skulden osv.

Erfarenheter har också visat att risken för sanktioner, till exempel omplacering eller hårdare arbetsledning, i sådana fall föga ökar benägenheten hos den anställde att utnyttja sin kapacitet. Alla organisationer är kontinuerligt utsatta för krafter som strävar efter att förändra dem. Ett stabilt tillstånd behöver inte tolkas som att organisationen befinner sig i vila. Snarare beror det på balans mellan förändringskrafter och stabiliserande motkrafter.

(Granberg, 1998, s.515)

Vid bedömningen av de argument katalogisatorerna använder för att visa sitt yrkes betydelse, kommer bl.a. Bertil Rolfs resonemang om kunskap att användas. Rolf, docent i teoretisk filosofi vid Lunds universitet, delar i sin bok *Profession, tradition och tyst kunskap* in kunskap i tre olika kategorier:

1. påståendekunskap (erhållen genom teoretiska studier)
2. färdighetskunskap (förvärvad genom egen praktisk verksamhet)
3. förtrogenhetskunskap (uppkommen genom att ta del av andras verksamhet)

(Rolf, 1991, s.16)

Rolf nämner även en fjärde kategori, tyst kunskap, vilket också Berit Rognhaug, doktor i specialpedagogik vid universitetet i Oslo, gör i *Kunskap och lärande i IT-samhället* (1996). Hon menar att det är förtrogenhetskunskapen som är den genuina yrkeskunskapen eller den tysta kunskapen. I kunskapen ryms erfarenheter, minnesbilder och känslor som inte kan formuleras med ord. Det är ofta svårt att förklara vad som är specifikt med ett arbete eller ett yrkesområde. Rognhaug skriver "tyst kunskap handlar om yrkeskompetens som har att göra med tolkningar och värderingar, förmåga att upptäcka likheter och skillnader, förmåga att tolka situationen och agera korrekt" (s.45). Detta anknyter direkt till diskussionen om katalogisatorer och tolkning i kapitel 2.2.

Stensson (1994) menar att folkbibliotekarier utgör en yrkesgrupp där "utbildningen och kunskapsutvecklingen präglas av lärlingsmetod och förtrogenhetskunskap mer än av generella regler och teoretiska beskrivningar" (s.181). Detta är inte unikt för just folkbibliotekarier utan kan översättas till de bibliotekarier som katalogiserar.

Emilie Falk och Susanne Litbo-Lindström, tar i sin magisteruppsats *Den nya bibliotekariens kompetens – en studie av bibliotekarier utbildade i Borås, Lund och Umeå* (2000), upp hur svårdefinierbar kunskap är. De delar in begreppet i teoretisk, praktisk, social och tyst kunskap. Den teoretiska kunskapen står för vad deras respondenter lärt sig genom sin utbildning. Den praktiska kunskapen är den som förvärvats genom egna erfarenheter. I mötet med andra människor uppstår den sociala kunskapen. Slutligen beskriver de tyst kunskap som den kunskap man möts av och integreras med i arbetslivet. Falk och Litbo-Lindström menar att det kan uppstå en konfliktsituation när gamla rutiner möter förnyelse och förändring. Deras indelning, som utgår från Rolfs kategorier, stämmer väl överens med vår syn att

katalogisatorernas kunskap i katalogisering är förvärvat genom utbildning, praktisk erfarenhet och specifikt kunnande.

I vår uppsats empiriska material, främst debatterna från diskussionslistan BIBLIST, behandlas återkommande katalogisatorernas speciella kompetenser. För ökad förståelse av begreppet kompetens i samband med katalogisatorernas yrkesroll hänvisar vi till Per-Erik Ellström, docent i pedagogik vid universitetet i Linköping. Ellström tar i sin bok *Kompetens, utbildning och lärande i arbetslivet - Problem, begrepp och teoretiska perspektiv* (1992) upp begreppen yrkeskunnande, kompetens och kvalifikation. Han menar att begreppen har en gemensam kärna men att de sedan vart och ett har en egen specifik innebörd, vilket han förklarar:

När vi talar om någons yrkeskunnande, kompetens eller kvalifikationer, så sker detta, outtalat eller uttalat, alltid i relation till en viss uppgift (eller klass av uppgifter). Att vara kompetent, kvalificerad eller yrkeskunnig innebär att man är kompetent etc. för en viss uppgift. Varje försök att definiera dessa begrepp förutsätter åtminstone implicit, en viss uppgift, situation eller kontext.

(ibid., 1992, s.20)

Magnus Söderström beskriver kompetens i sin rapport *Det svårfångade kompetensbegreppet* (1990) som ett mångfacetterat och dynamiskt begrepp, som är knutet till förhållanden i organisationer och arbetsliv. Kompetens har både en organisatorisk och en individuell betydelse. Han framhåller att det är kunskap som utgör kärnan när begreppet ska definieras men understryker samtidigt att kompetens är ett vidare begrepp än kunskap. Av Söderströms rapport framgår att:

Det knappast är möjligt att definiera eller använda kompetens på ett meningsfullt sätt utan att operationella definitioner görs i det enskilda fallet. Kompetens kan då ges en meningsfull betydelse i relation till ett givet sammanhang såsom en viss verksamhet, yrkesgrupp eller organisation.

(ibid., 1990, s.i)

Som ytterligare fördjupning i ämnet kompetens, använder vi oss av Björn Axelsson, docent i företagsekonomi vid Uppsala universitet. Axelsson betonar i *Kompetens för konkurrenskraft* (1996), precis som Ellström och Söderström, att kompetens är ett komplext och svårdefinierat begrepp. Axelsson beskriver fyra slags kunskap som ingår i en organisations kompetens:

- 1) Vetenskaplig forskningskunskap (långsiktig utveckling)
- 2) Kunskap som tillhör organisationen (t.ex. data, IT)
- 3) Lärbaserad kunskap (organisationens förmåga att lära sig något nytt)
- 4) Individuell kunskap (kommer och går med individen)

Det är de anställdas kunskaper som är grundstenarna i företagsstrukturen, menar Axelsson. Detta skulle kunna förklara katalogisatörernas betydelse för biblioteksverksamheten. Om katalogisatörens katalogiseringskunskaper/kompetens försvinner, föreligger risk för urholkning av kärnkompetens både för biblioteken och bibliotekarierna. Individens kunskap och kompetens ska i stor utsträckning matcha organisationens behov d.v.s. en utveckling av individens kompetens ska innebära en utveckling av företagets kompetens. Företaget vill dra nytta av individens kunskap så den knyts till företaget. Helst vill företaget anställa relevanta personer med relevanta kunskaper för en tryggad utveckling.

Goda kunskaper ger god förståelseförmåga och goda färdigheter ger god handlingsförmåga. Motivation, vilja och lust utvecklar förmågan att förstå och handla, som är en viktig del av en individs kompetens. Individens kompetens relateras till arbetet t.ex. utförandet av en viss arbetsuppgift eller till en viss yrkesroll. Axelsson skriver ”kompetens betonas som en relation mellan en individs förmåga i olika avseenden och en viss uppgift, klass av uppgifter (som kan vidgas), eller ett visst arbete” (s.27). Kompetens innebär att utföra arbetsuppgiften eller yrket på ett bättre sätt som i förlängningen leder till ökad företagskompetens.

Katalogisatörer är en arbetsgrupp som utsatts för genomgripande förändringar. Vid förändringar kan ett nytt arbetssätt innebära, enligt Stensson (1994), en rollförändring där effektiviteten fokuseras. Rollerna kan också påverkas av att organisationsstruktur och verksamhet förändras. Rollförändringar kan i en del fall ta mycket lång tid. Det kan bero på att värde och mål är otydliga, brister i information och utbildning i samband med förändringen, eller helt enkelt på att det är svårt att ändra yrkesroller och beteenden. Stensson säger att för bibliotekarier "kan ekonomiseringen innebära förändrade roller genom att de större krav som ställs på effektivitet medför att 'alla gör mer av allt' samt tar större ansvar" (s.178). Medvetenheten om hela verksamheten ökas. Det påverkar grunderna för beslutsfattande, ansvarskänsla och kreativitet.

Precis som Axelsson och Stensson tar SOU rapporten 1996:164, *Livslångt lärande i arbetslivet*, upp att individens kompetensutveckling alltid måste ha sin utgångspunkt i verksamheten och arbetsorganisationen d.v.s. man utgår från verksamhetens behov. Kompetensutveckling ses som en investering som ger avkastning i framtiden, individuellt, kollektivt och organisatoriskt. Företagen prioriterar naturligtvis organisationens lärande och individen prioriterar i sin tur det individuella lärandet.

Till skillnad från Axelsson menar SOU att kompetensutvecklingsstrategier även handlar om personlig utveckling för den enskilde och inte bara om att tillfredsställa företagets behov av kompetens. SOU anser att företagen är intresserade av en god basutbildning som kan ligga till grund för det kommande livslånga lärandet i arbetslivet. Allmänna kunskaper kommer att bli lika viktiga som företagsspecifika kunskaper på längre sikt, vilket i slutändan ändå gynnar företagen. Genom detta påverkas katalogisatörernas yrkesroll som blir mer generell, vilket medför bredare kunskaper som utnyttjas inom andra områden. Det innebär att det blir lättare att anpassa sig till nya krav och verksamhetsformer.

Olsson (1995) har genom att fördjupa sig i LIBRIS framväxt, kommit in på bibliotekarirollen. Hon tar upp att bibliotekariernas arbetsuppgifter och mål kan se olika ut kan beroende på vem som är deras uppdragsgivare. Ofta har uppdragsgivarna olika mål med sin verksamhet, vilket kan leda till att det är svårt för bibliotekarierna att hålla samman som yrkeskår. Olsson menar att det är lätt att yrket delas upp på flera professionella grupper. Även inom ett bibliotek kan grupperingar uppstå, vilket är knutet till vilka arbetsuppgifter respektive grupp har, t.ex. katalogisatörer, låne- och referensbibliotekarier m.fl. Detta kan föra med sig splittring och konflikter (ibid.). Ekonomisering, som tidigare tagits upp, kan också beskrivas i termer av konflikter. Det innebär att sociala skeenden förklaras som splittringar av olika slag. På det individuella planet uppfattas ekonomisering i stort sett positivt. Yrkesetiska värderingar som utvecklats under en lång tid och utgör en betydande del av organisationskulturen, kan däremot uppfattas stå i konflikt med det ekonomiska synsättet. En konfliktsituation av denna typ kan ses som en kollektiv konflikt. Ett exempel på hur ekonomisering påverkar organisationskultur när det gäller bibliotekarier, är när ett ekonomiskt intresse integreras med folkbildarintressen (Stensson, 1994). Mycket i dessa slutsatser går att applicera på katalogisatörerna och deras upplevelser.

I boken *The System of Professions - An Essay on the Division of Expert Labor* (1988) presenterar sociologen Andrew Abbott sin teori om professioners yrkeskunskap och samspel med varandra. Abbott aktar sig för att göra en allt för snäv definition av begreppet ”profession”, hans definition är ”...professions are somewhat exclusive groups of individuals applying somewhat abstract knowledge to particular cases...” (s.318). Utifrån denna beskrivning betraktar Abbott bibliotekarieyrket som en profession. Jenny Löfkvist beskriver kortfattat i sin magisteruppsats *Gymnasiebibliotekarien – informationsspecialist och pedagog. Om gymnasiebibliotekariens yrkesroll och dess angränsningar till lärarrollen* (2000) vad Abbotts teori innebär:

...att professionerna är beroende av varandra och tillsammans utgör ett system. Professionerna strävar efter att kontrollera olika arbetsuppgifter som definieras kulturellt av dem själva och hävdas socialt genom att göra anspråk juridiskt, allmänt och på arbetsplatser. Både yttre och inre faktorer påverkar systemet och leder till konflikter. Konkurrenssituationerna som uppstår professionerna emellan löses genom olika överenskommelser om verksamhetsområden och systemet återfår en balans.

(Löfkvist, 2000, s.30)

Mycket i Abbotts resonemang kan i en förenklad form användas för att analysera katalogisatörernas situation. Katalogisatörerna kan ses som en profession i professionen.

Stensson (1994) hävdar att professioner påverkas av ekonomisering.

Bibliotekarieutbildningen har anpassats till ändrade arbetsförhållanden genom att utbildningen har blivit mer flexibel och genom studier av bl.a. organisationsteori och ekonomi. Detta kan tolkas som ett exempel på deprofessionalisering. Stensson tolkar det som att ekonomisering allmänt sett innebär en deprofessionalisering, som kan liknas vid ett ökat generalistkunnande. Katalogisatören som specialist utgår när ”alla gör allt”. Detta grundas bl.a. på att "yrkes- och kunskapsmonopolen verkar bli mindre starka och det inte enbart är t.ex. folkbibliotekarier respektive rektorer som kan bli chefer för ett folkbibliotek respektive en skola" och "utbildningarna får ett större inslag av allmän karaktär, i bl.a. ekonomi och organisationsfrågor, kunskapsbasen breddas" (s.180).

I de flesta yrken, resonerar Abbott (1988), är arbetet direkt bundet till ett system av kunskap som formaliserar färdigheterna som används när arbetet utförs. Abbott kallar det jurisdiktion eller verksamhetsområde och beskriver det som det revir som en profession behärskar. En yrkesgrupp kan vara mer eller mindre skicklig på att behärska detta arbete. Han uttrycker det

”in the workplace jurisdiction is a simple claim to control certain kinds of work” (s.64).

Katalogisatorerna vill göra det de är bäst på, nämligen katalogisera. I vårt fall kan katalogisatorerna uppleva utsatthet. Vid t.ex. organisationsförändringar eller andra former av förändringar på en arbetsplats kan en yrkesgrupps revir ifrågasättas. Konflikterna eller diskussionerna handlar inte om själva arbetsuppgifterna och hur de konstrueras utan om vilka som ska kontrollera och övervaka arbetet samt vilka som är kvalificerade att utföra arbetsuppgifterna. Utan att föregå resultatkapitlet, kan sägas att en stor del av det empiriska materialet rör frågan om vem som är nog kvalificerade för arbetsuppgifterna.

Abbott (1988) anser att de professionella ofta hamnar i en situation där de utför uppgifter som egentligen inte anses tillhöra professionen. Som följd får de avstå från andra egentliga professionella uppgifter. Katalogisatorerna uppfattar att de har monopol på sitt yrkeskunnande. Ekonomisering kan enligt Stensson (1994) dock innebära en professionalisering som kan liknas vid ökat specialistkunnande. Detta i de fall följande kriterier uppfylls: "brukarorientering och marknadsorientering medför ökad sanktion från omgivningen, det ekonomiska synsättet i kombination med yrkeskunskap och decentralisering medför en ökad självständighet/autonomi, om effektiviteten mäts med värden och formuleras i ett språk som blir specifikt för en viss profession" (Stensson, 1994, s.180).

Ytterligare en artikel som kan hjälpa oss att förstå de förändringar som katalogisatorer har utsatts för, är ”Den nya tekniken och bibliotekarierollen” (1997) av Susanna Månsby, bibliotekarie. Månsby har skrivit om hur ny teknik influerar och ändrar bibliotekarierollen. Hon menar att om bibliotekarierollen ses som sociologiskt begrepp, rör det både vilka övergripande funktioner som utförs och hur de utförs. "Bibliotekariernas identitet sammanhänger med historisk utveckling och ideologi, men också med arbetsuppgifter och hur de organiseras" (s.128).

Månsby har undersökt "bibliotekarierollens utveckling som en process över en tid starkt knuten till samhällsförändringar" (s.131). Då framträder tidsbundna roller eller identiteter:

- Folkbildningsidentiteten: Rollen växte fram under folkbibliotekens början när folkbildning och fostran var i fokus.
- Kulturförmedlaridentiteten: Bibliotekarien skulle stimulera till läsning av kulturell litteratur.

- Fackkunskapsförmedlare: Denna roll gäller framförallt på större bibliotek med speciella fackavdelningar.
- Katalogidentiteten: "Katalogidentiteten utgår från folkbibliotekets arbete med klassifikation, katalogisering, referensarbete och bibliografi. Denna identitet har särskilt vuxit fram under 1960-talet. Här förändras bibliotekarieuppgifterna från att ha varit mer intellektuella mot att bli mer instrumentella" (s.131f).
- Socialarbetaridentiteten: Bibliotekarien ägnar sig åt uppsökande verksamhet.

Månsby skriver vidare att bibliotekarierollen idag antagligen kommer att ändras p.g.a. samhällsutvecklingen och hänvisar till Enström (1995) när det gäller förslag på kommande bibliotekarieidentiteter för informationssamhället:

- Informationsorganiseraren: Här fokuseras analyser av informationsbehov, att organisera lokal informationsförmedling och skapa lokala informationssystem.
- Kunskapsmäklare: Bibliotekarien går i täten för ett kunskapskrävande samhälle.

De nya identiteterna kommer att ändra arbetsvillkoren. Det kan kännas som ett hot mot den tidigare, invanda identiteten. Man kan tänka sig att katalogisatorerna i vår undersökning upplever en osäkerhet om det inte längre finns klara riktlinjer för arbetsuppgifterna. I den undersökning som ligger till grund för Månsbys artikel, har intervjuer genomförts vid sju folkbibliotek, bl.a. ställdes frågan om informanterna ansåg att bibliotekarierollen hade förändrats. Nästan alla tillfrågade höll med om det och sa att förändringarna till största delen berodde på den nya tekniken och en förändrad samhällsstruktur. Den nya informationsbärande tekniken ses av de flesta som positiv. Referensarbetet förbättras genom att tekniken blivit ett underlättande redskap.

En av de slutsatser Månsby drar av sin analys är:

"...det mest centrala är att bibliotekarierollen är inne i en förändringsprocess och att bibliotekspersonalen upplever detta starkt. Den nya rollen kan ses i relation till ett samhälle där information och kunskap står i centrum" (s.136).

Dagligen gör bibliotekarier bedömningar som baseras på professionella och etiska överväganden. Gemensamma utgångspunkter underlättar för en yrkeskår, oavsett arbetsuppgifter, att värna om sin profession.

Etiska ställningstaganden kan sägas vara en förlängning av det professionella ansvar en yrkeskår har genom sin yrkesutövning, såväl gentemot allmänheten/kunderna som gentemot den egna verksamheten. Bibliotekarierna inom DIK/BF för kontinuerligt en diskussion om professionalism, yrkesroll och yrkesetik.

[\(http://www.dik.se/\)](http://www.dik.se/)

Bibliotekarieförbundet har gjort en sammanställning med yrkesetiska riktlinjer för bibliotekarier som beskrivs i sju punkter:

- Bibliotekarien skall utifrån det enskilda bibliotekets mål och dess användares behov, arbeta för att bibliotekets tjänster är mångsidiga, välorganiserade, av hög kvalitet och lättillgängliga.
- Bibliotekarien skall värna om de demokratiska värdena.
- Bibliotekarien skall bemöta sina användare med respekt och omdöme, opartiskt och jämlikt. Den enskildes rätt till integritet skall skyddas såväl vad gäller personliga förhållanden och erhållen information, som lånat material.
- Bibliotekarien skall verka för tillgång till det samlade kulturarvet och till information, oavsett medium.
- Bibliotekarien skall vara tydlig i sin professionella roll och vidmakthålla samt utveckla sin yrkesskicklighet.
- Bibliotekarien skall visa respekt för andra yrkesgruppers etiska regler och deras professionella kompetens.
- Bibliotekarien skall på ett opartiskt sätt arbeta för att förverkliga verksamhetens mål.

[\(http://www.dik.se/\)](http://www.dik.se/)

Sammanfattning

Synen på arbete och synen på människan i arbete, återspeglar hur en organisation värnar om det humana kapitalet.

Vid organisationsförändringar på en arbetsplats ifrågasätts ofta arbetsuppgifter och dess effektivitet, vilket i förlängningen leder till att de anställdas kunskap och kompetens granskas.

Den anställdes kunskap och kompetens är grundstommen i all verksamhet. Det är förtroenhetskunskapen som är den genuina yrkeskunskapen eller den tysta kunskapen.

Yrkesrollen eller professionen påverkas också av att organisationsstruktur och verksamhet förändras, vilket kan leda till konflikter.

Bibliotekarierollen har blivit mer informationsbärande. Informationsteknologin har både förändrat bibliotekarierollen och förstärkt de grundläggande uppgifterna att lagra och sprida information och kunskap.

3 METODBESKRIVNING

Vi är intresserade av katalogisatörer som människor och av deras reaktioner på en förändrad arbetssituation. För att kartlägga detta har vi samlat in textmaterial där deras och andra berördas åsikter framkommer.

En stor del av vårt empiriska material består av insändare till BIBLIST. På BIBLIST har det förekommit två debatter i ämnet katalogisering. Den första ägde rum från mars till april år 2000. Det huvudsakliga ämnet var outsourcing av katalogiseringsarbete. Den andra undersökta debatten föregick ett år senare, i mars månad år 2001. Den startades av en lärare på Bibliotekshögskolan i Borås, Miguel Benito, som ställde frågor rörande katalogisering och klassificering.

Vad gäller materialet från diskussionslistan BIBLIST uppfattar vi vår undersökning som en sekundäranalys. I följande genomgång av sekundäranalys, stödjer vi oss på material från Britt-Marie Leivik Knowles ur *Metoder i kommunikationsvetenskap* (2000). Vid en sekundäranalys använder man sig av data som insamlats av någon annan. Ofta gäller det material som även har analyserats, men där man av någon anledning vill få ny kunskap, omtolka eller fördjupa analysen. Man kan dock även använda sig av enbart insamlat men inte analyserat material.

Båda BIBLIST-debatterna kan betraktas som insamlade: den ena av BIBLIST:s arkiv och den andra av en bestämd person, dock huvudsakligen med hjälp av BIBLIST. Såvitt vi förstår har inte den av Benito insamlade debatten analyserats, utan har mer använts i ett annat syfte: som en bekräftelse från yrkesverksamma bibliotekarier på att katalogisering är betydelsefullt. Nämnas bör att Benito gjort ett visst urval. Benito gjorde en sammanställning av de flesta av de svar som skickades till BIBLIST, samt en del av de svar som skickades till honom personligen. I BIBLIST:s arkiv finns några korta insändare som inte tagits med i denna sammanställning. Även dessa kommer vi att ta med i vår analys för att få en så fullständig bild som möjligt. Vi finner materialet mycket intressant och väl värt en fortsatt bearbetning. De engagerade svaren väcker frågor hos oss om bl.a. de personer som uttalar sig.

Vid sekundäranalys är det viktigt att begrunda originalrapportens syfte, teoretiska perspektiv och begrepp, information om materialet och dess begränsningar. I vårt fall är främst syfte och begränsningar aktuellt. Det är även viktigt att redovisa mycket av originalrapporten, i vårt fall originaldata. Detta för att läsaren ska kunna bedöma (det nya) resultatet. Vi kommer därför att redovisa materialet från BIBLIST utförligt i resultatredovisningen.

Förutom debatterna på BIBLIST består vårt empiriska material av tidskriftsartiklar. En del av dessa kommer från svenska bibliotekstidskrifter. De hittades vid sökningar i databasen Nordiskt BDI-index, (som behandlar bibliotek, dokumentation och information,) samt genom att leta igenom tidskrifters egna artikelregister, t.ex. årsregister. Sökningar gjordes även i bl.a. databasen ArtikelSök, men utan resultat. Det kan vara givande att göra en jämförelse med förhållandena i något annat land, därför har vi valt ut artiklar från amerikanska bibliotekstidskrifter. Dessa artiklar hittades genom sökningar i fulltextdatabasen ELIN, samt i databasen LISA.

Vi har strävat efter att endast använda oss av primärkällor, men i några artiklar förekommer hänvisningar till författare som vi valt att referera till utan att kontrollera ursprungskällan.

Som analysinstrument för BIBLIST-debatterna och de insamlade artiklarna, har vi valt retorikanalys. I dagens samhälle ses retorik "som medel för effektiv kommunikation, men också som grund för en demokratisk, etiskt grundad dialog" (Mral, 2000, s.151). Följande beskrivning av retorikanalys grundar sig på Brigitte Mral hämtat ur boken *Metoder i kommunikationsvetenskap* (2000). Sett som vetenskap rymmer retoriken metoder och teorier lämpade för kritisk analys av samhällskommunikation, både verbala och icke-verbala former. Det finns idag en utbredd uppfattning att syftet för retorik som kritisk vetenskap är att analysera kommunikation som påverkan.

Retoriken ger beprövade kategorier till hjälp för förståelse av t.ex. innehåll och argumentation i en kommunikationssituation. Den ger även en teoretisk plattform som ser kommunikation som en samhällelig påverkansfaktor.

Retorikforskning beskriver inte bara t.ex. texter, deras form och struktur, utan undersöker deras effektivitet, har sändaren lyckats med sitt påverkansarbete?

Retorikanalys utgår från vissa grundprinciper. Viktigast är att retorik har en helhetssyn på kommunikationen. Alla moment i den kommunikativa handlingen är intressanta, dels det som vänder sig till förnuftet men även de som inriktar sig på våra sinnen, känslor och önskningar. Retoriken betonar deras samspel.

Vid analysen av vårt empiriska material kommer vi att använda oss av en mycket enkel form av klassisk retorikanalys. Man utgår från samma principer som Aristoteles, för att komma åt de delar en text består av. Analysen börjar i kontexten. En text ska bedömas utifrån det historiska, sociala o.s.v. sammanhang den befinner sig i.

Nästa steg är att se i vilken retorisk situation talaren/sändaren befinner sig i. Mral (2000) hänvisar till Bitzer (1997) och skriver:

En retorisk situation kan betraktas som en kombination av tre element: för det första ett *påträngande problem* eller uppgift som behöver lösas med hjälp av ord och andra symboler...för det andra en *publik*, läsare eller tittare som ska föras till nya insikter, överväganden, beslut eller handling; för det tredje *tvingande omständigheter* eller begränsningar som påverkar talaren.

(ibid., 2000, s.154)

Med begränsningar menas t.ex. att man bör se till vilken genre texten hör och vilka regler som gäller för den.

Därefter studeras vilka medel/argument som används för att övertyga. Enligt Aristoteles finns det tre huvudsakliga medel: "*logos*, d.v.s. det som tilltalar publikens förstånd och tänkande, *pathos*, d.v.s. det som påverkar och rör publikens känslor och *ethos*, d.v.s. talarens karaktär och trovärdighet" (s.154).

En fullständig retorikanalys fortsätter sedan med att analysera textens disposition och hur texten är formulerad. Dessa två moment bedömer vi som överflödiga när det gäller vårt material.

Tolkning av övertygande texter kan sammanfattas:

Efter att ha läst och tagit till sig textens helhet går man närmare in på någon av dess olika delar. Kanske intresserar man sig först och främst för argumentationen eller bruket av bilder i texten. Efter att ha kartlagt och analyserat delen frågar man efter dess plats i och funktionen för helheten, som därmed kommer att betraktas i ett nytt ljus. Och utifrån denna fördjupade förståelse tar man sig sedan an samma del igen, eller andra delar, för att till sist nå en mättnad i tolkningen, det vill säga den punkt där man tycker sig ha förstått textens huvudsakliga intentioner - och kunna argumentera för sin tolkning.

(ibid., 2000, s.156)

Man strävar efter en helhetssyn för att kunna värdera budskapet. I retorik som vetenskap ingår som tidigare nämnts inte bara att se hur en text är byggd, det är viktigt att klargöra hur väl eller dåligt texten fungerar.

4 RESULTATGENOMGÅNG

En stor del av vårt empiriska material består av insändare till BIBLIST. Det har förekommit två debatter i ämnet katalogisering på BIBLIST. Den första (som vi vidare kommer att kalla BIBLIST 1) ägde rum från mars till april år 2000. Den initierades av Martin Lindén, bibliotekarie på Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm. Lindén tog upp ämnet outsourcing, d.v.s. att lägga ut delar av biblioteksverksamhet på entreprenad. I det här fallet gällde det katalogisering. Lindén menade att om bibliotek måste använda sig av outsourcing, finns det andra verksamheter som är lämpligare än katalogisering. Detta ledde till en livlig diskussion bestående av 27 inlägg. Sammanlagt har 20 personer skickat insändare, tolv män och åtta kvinnor. 16 av dessa har skickat ett brev var, två har skickat två brev var, en har skickat tre brev och ytterligare en person har skickat fem brev. Av dessa inlägg kom 25 stycken från bibliotekarier anknutna till universitets-, högskole- och forskningsbibliotek och två stycken kom från bibliotekarier på folkbibliotek. Som ett förtydligande måste framhållas att bedömningen att samtliga är bibliotekarier, är gjord utifrån det att i de flesta insändare har avsändarens arbetsplats framgått av medföljande adress och i en del fall även personens titel. Några av deltagarna i debatten, nio personer, har dessutom klart skrivit att de är katalogisatörer och tre personer har framhållit att de inte är katalogisatörer. Understrykas bör att diskussionen även pågått privat vid sidan om BIBLIST. Ett av debattinläggen kommenterar en tidigare insändare angående tystnaden bland katalogisatörer när det gäller ämnets betydelse:

Riktigt så tyst som det verkar har det faktiskt inte varit! Det har inramlat ett antal meningsyttringar som samtliga har stött "vår" uppfattning: Katalogisering och även andra gamla hederliga dygder förtjänar bättre än den nedklassning de utsatts för. Tyvärr har de flesta av dessa meningsyttringar gått direkt till mig (och kanske också andra, vad vet jag?) och alltså gått övriga BIBLISTare förbi.

(BIBLIST 1)

Samtliga insändare ger som nämnts ett engagerat intryck och alla avsändare är dessutom mycket insatta i ämnet och problematiken, man talar av egen erfarenhet. Vi får också den uppfattningen att de flesta har arbetat inom biblioteksvärlden i många år. Om man ser övergripande på hela debatten, inleds den med att man diskuterar vad som får räknas till biblioteksorganisation, där ämnet outsourcing ingår. Diskussionen följer denna linje under de första cirka nio insändarna. Därefter ändrar ämnet karaktär och övergår till att diskutera vad man kan kalla katalogiseringens betydelse. Detta efter att en insändare bl.a. lyder: "...skulle

jag vilja uppmana dem som tycker att katalogiseringen är viktig att göra sig mer hörda" (BIBLIST 1). De följande insändarna håller i stort denna inriktning. Några gånger blir inläggen direkt tekniska, man tar upp specifika katalogiseringsproblem. I flera av de insändare som tar upp katalogiseringens betydelse, går man även in på tankar som kan räknas till ämnet yrkesroll och kompetens. Debattens inriktning sedan outsourcing-frågan i princip avslutats, skulle med andra ord kunna uttryckas: både ämnet katalogisering och ämnet katalogisatörer diskuteras.

Slutligen kan tilläggas att de flesta debattinläggen ger ett spontant intryck. Man verkar ha läst föregående insändare och sedan svarat direkt. Det hela ger sken av ett pågående samtal. Inläggen är oftast mellan cirka tio rader och en halv sida i längd. Två inlägg har en lite annorlunda uppbyggnad: dels är de länge, nästan en och en halv sida och dels ger de ett mer planerat och förberett intryck.

Den andra debatten på BIBLIST (i fortsättningen kallad BIBLIST 2) som behandlar ämnet katalogisering försiggick ett år senare, under mars månad år 2001. Debatten initierades av Miguel Benito, lärare på Bibliotekshögskolan i Borås. Benito tog på BIBLIST upp att bibliotekarieutbildningen och biblioteken är i ständig förändring och att lärarna vid Bibliotekshögskolan var intresserade av att "veta hur man ser på fältet på sådana ämnen som katalogisering och klassificering" (BIBLIST 2). Följande frågor ställdes:

- Behövs ämnena katalogisering och klassifikation i utbildningen, eller kan man lära sig dem på bibliotek?
- Behöver man kunna katalogregler om man är barnbibliotekarie?
- Har vi nytta av kunskaper i SAB eller räcker det med att SAB-tabellerna är framme i disken vid behov av konsultation?
- Behöver man kunskaper i klassifikation och katalogisering om man är referensbibliotekarie eller räcker det med kunskaper i sökteknik?

Dessa frågor inledde en lång och engagerad debatt. Svar skickades både till Miguel Benito privat och till BIBLIST. Benito sammanställde sedan svaren under adressen <http://www.adm:hb.se/personal/mb/grunden.htm> . I sammanställningen ingår de flesta av de svar som skickades till BIBLIST, samt en del av de som skickades privat till Benito. De svar

som skickades till BIBLIST, lyftes vid sammanställningen ur arkivet. En kontroll av BIBLIST-arkiv visade att åtta svar fanns kvar och alltså inte tagits med i sammanställningen. Vi kommer att använda även dessa i vår analys, för att få en så fullständig bild som möjligt av åsikterna. I Benitos sammanställning har svaren delats in i tre grupper utefter de ställda frågorna. I analysen använder vi oss av de 58 insändare som placerats in i gruppen "Hur ser man på fältet på sådana grundämnen som klassifikation och katalogisering. Behövs ämnena i utbildningen eller kan man lära sig dem på bibliotek?" Därtill läggs även de åtta resterande från BIBLIST-arkivet. Sammanlagt analyseras alltså 66 inlägg. Tyvärr är inte alla insändare fullständiga. En del har klippts sönder av Benito och sedan har delarna placerats i "rätt" ämnesgrupp. I analysen måste vi ta hänsyn till att materialet i viss mån är korrigerat för att passa vissa syften. Insändarna har författats av 57 personer. Av dessa är 34 kvinnor och 15 män. Resterande åtta personer är anonyma. Av de 57 personerna har 52 skrivit ett brev var, fyra personer har skrivit två var och en person har skrivit sex inlägg. Med hänsyn till insändarnas innehåll och de i de flesta fall medföljande adresserna, görs bedömningen att så gott som alla skribenter är bibliotekarier. En person beskriver sig som "verksam inom museivärlden" (BIBLIST 2). Benito skriver i sammanfattningen: "Svaren har kommit från personal på skolbibliotek, företagsbibliotek, specialbibliotek, kommunala bibliotek, arkiv, museer, informationscentra och nationalbiblioteket". Ungefär en tredjedel av de svaren med avsändare kommer från universitetsbibliotek och från Kungliga biblioteket. Dessa bibliotek har arbetat och arbetar med katalogisering på ett mer påtagligt sätt än t.ex. folkbibliotek. Resten av svaren förefaller vara ganska jämnt fördelade mellan övriga bibliotekstyper.

Liksom när det gäller BIBLIST 1-debatten är insändarna engagerade. Åsikterna motiveras ofta med argument som är självupplevda, exempel ges från det egna arbetslivet. Insändarna är inte försedda med datum, så det går inte att bedöma om debatten ändrat karaktär på det sätt som BIBLIST 1 gjorde. Det hade kanske ändå inte framgått eftersom inläggen i BIBLIST 2 svarar på bestämda frågor från en bestämd person. Många av skribenterna vänder sig direkt till Benito när de skriver. Dialogen utspelas mellan Benito och personerna som svarar, inte personerna emellan, mer än i något enstaka fall.

BIBLIST 2-inläggen ger precis som de i BIBLIST 1, ett spontant intryck. Man har läst insändaren, omedelbart blivit engagerad och svarat. Inläggen är mellan cirka sex rader och en halv sida långa. I detta fall säger det kanske inte så mycket, eftersom inläggen, som nämnts, i en del fall har redigerats.

Som tidigare redovisats i kapitlet Metodbeskrivning, består det empiriska materialet även av artiklar från Sverige och USA. Antalet svenska tidskriftsartiklar är mycket litet, endast fyra stycken. Anledningen till detta tas upp i kapitel 1.5 Avgränsningar. Artiklarna är:

- Biblioteksbladet 1998:7: *Bibliotekarieutbildningen i praktiken avskaffad?* Av Staffan Lööf, prefekt på Bibliotekshögskolan (BHS), Birgitta Olander, föreståndare för biblioteks- och informationsvetenskap i Lund (BIVIL) och Tommy Olsson, länsbibliotekarie i Borås.
- Bibliotekariesamfundet meddelar 1998, nr 4: *Katalogisatören - ett utdöende släkte?* Av Mats Alexandersson, Södertörns högskola.
- Ikoner 2001, nr 4: *Biblioteks- och informationsvetenskap - en akademisk utbildning?* Av Viktoria Lindstam, bibliotekarie vid Arbetslivsbiblioteket.
- Ikoner 2001, nr 5: *Biblioteks- och informationsvetenskap - en akademisk utbildning med praktiska inslag!* Av Miguel Benito och Göran Berntsson, båda lärare vid BHS.

Tre av dessa artiklar är debattartiklar och är på ett sätt skrivna med samma engagemang som insändarna i BIBLIST 1 och 2. De skiljer sig från insändarna genom att artiklarna är skrivna med en större tyngd och exakthet. Texten är mer planerad, väl formulerad och kontrollerad. Artiklarna är dessutom längre än insändarna.

Materialet består vidare av sju amerikanska tidskriftsartiklar:

- Artikelsamlingen *Cataloging and Classification*, 1997: Av Alan R Thomas, docent, Magda El-Sherbini, katalogisatör, George Klim, administrativ chef. (Två artiklar.)
- *College & Research Library News*, 1996, 7: *Future catalogers: Essential colleagues or anachronisms?* Av Sherry L Vellucci, universitetslektor.
- *Library Journal*, 1995, 15: *The Corruption of Cataloging*. Av Michael Gorman, bibliotekschef.
- *Library Journal*, 1995, 18: *Reinvent catalogers!* Av Ellen J Waite, bibliotekschef.
- *Library Management*, 2001, 1/2: *Copy cataloguers and their changing roles at the Ohio State University: a case study*. Av Magda El-Sherbini, katalogisatör.
- *The Bottom Line: Managing Library Finances*, 2001, 3: *Outsourcing library technical services - what we think we know, and don't know*. Av James H Sweetland, professor.

De amerikanska artiklarna har en annan inriktning än de svenska. De är länge och de flesta är redovisningar av forskning i ämnet.

För att presentera materialet på ett åskådligt och förhoppningsvis intressant sätt, har det delats in i tre grupper som faller tillbaka på vår frågeställning och dess delfrågor.

4.1 Organisation och verksamhetsvillkor

Under denna rubrik ryms biblioteksorganisation och verksamhetsvillkor. Vi vill undersöka om det framgår vilken helhetssyn debattdeltagare och artikelförfattare har när det gäller organisation och verksamhet. Dessutom: har alla en helhetssyn? Är man medveten om vilka faktorer som ligger bakom den situation som diskuteras? De argument som används och de åsikter som framförs kommer att lyftas fram.

Ungefär en tredjedel av BIBLIST 1-debatten kan räknas till ämnet organisation och verksamhet. När det gäller BIBLIST 2 är svaren genom de inledande frågorna vinklade bort från ämnet, men visas indirekt genom att en medvetenhet respektive omedvetenhet i vissa fall framgår. De svenska tidskriftsartiklar som tar upp bibliotekarieutbildningen diskuterar i huvudsak utbildningens inriktning och dess konsekvenser för biblioteksverksamheten. Flera av de amerikanska artiklarna kommer direkt in på organisation.

4.1.1 BIBLIST 1

De insändare som rör organisation diskuterar till största delen outsourcing. Begreppet outsourcing innebär i detta sammanhang att lägga ut en del av biblioteksverksamheten på entreprenad. Det förhållningssätt ett bibliotek har till outsourcing är en del i den organisationsform biblioteket valt. En insändare sammanfattar den rådande situationen som följer:

Katalogavdelningarna har dragits ner till ett minimum och man satsar kraftfullt på service och webben. Service är ju ett vackert ord, men själva innehållet bör ju diskuteras. Att få veta var både fysiska och virtuella objekt befinner sig kan man ju lätt definiera som en berättigad del av den service man förväntar sig på ett bibliotek. Det här kräver s.k. katalogisering, i förlängningen av katalogisering ligger tillgänglighet per elektroniska hjälpmedel. (BIBLIST 1)

Några enstaka debattörer är positivt inställda till outsourcing av katalogiseringsfunktionen. De framhåller att om outsourcing skulle ske, måste det utföras av företag med kompetent personal, d.v.s. kvalificerade bibliotekarier/katalogisatörer. Några positiva effekter av outsourcing nämns: frigjorda resurser kan användas till växande arbetsområden, som undervisning i informationssökning och kontaktverksamhet med bl.a. lärare och att fler katalogposter skulle bli gjorda.

De insändare som är mindre positiva motiverar ofta detta med att grunden för all biblioteksverksamhet är katalogisering. Katalogiseringen är dess kärnverksamhet och de anser att det inte är denna verksamhet som i första hand ska outsourcas, utan t.ex. lokalvård, teknisk service, arbeten med webbsidor och att lägga ut dokument på nätet, eller dylikt. En annan risk med outsourcing är att katalogisatörens kompetens försvinner från biblioteken. Några röster:

Katalogisering är ett expertarbete, de som arbetar med det har ofta hållit på länge för att få den kompetens som behövs för att posterna skall bli korrekta och därmed sökbara på alla de sätt som vi vill. (BIBLIST 1)

Visst ska vi göra det vi är bäst på!
(BIBLIST 1)

Katalogisering och även andra gamla hederliga dygder förtjänar bättre än den nedklassning de utsätts för. (BIBLIST 1)

Kvalitetsaspekten är en annan fara med outsourcing, menar en del och om stor möda läggs ner på att föra in relevanta uppgifter i bibliotekskatalogen, blir det också lättare att finna vad man söker. Som en katalogisatör uttrycker det: "Stoppar man in skräp i Libris och andra databaser får man faktiskt bara ut skräp". Några insändare tar även upp användarna: om katalogiseringen inte sköts på rätt sätt får de inte den service de har rätt till.

Slutligen en röst som tar upp ledningens syn på katalogisering:

Att tystnaden är nästintill kompakt bland landets katalogisatörer är kanske inte så konstigt. Vi är ju en relativt liten skara särbehandlade arbetstagare styrda av arbetsgivare/div. chefer med mycket varierande kunskaper om bibliografiskt finlir!

(BIBLIST 1)

4.1.2 BIBLIST 2

Många svar innehåller kommentarer angående katalogisering och bibliotekarieutbildning som kan appliceras på hur verksamheten organiseras och vilka konsekvenser det får.

Katalogisering och klassifikation anses som de mest grundläggande kunskaperna för bibliotekarieyrket vare sig man kommer att arbeta med det eller inte. Nästan samtliga insändare menar att det är en självklarhet att lära sig katalogisering och klassificering redan på utbildningen eftersom det inte finns tid att lära sig ute på arbetsplatserna. Bibliotekens verksamhet anses bygga på personal som kan delta i allt arbete från första dagen. En debattör uttrycker det:

Självklart måste bibliotekarieutbildningen hänga med och uppdateras enligt tidens anda, men de mest grundläggande funktionerna måste faktiskt vara kvar, eftersom de ju är just grundläggande i hela verksamheten. Det är ju det som man sedan bygger vidare på med modern teknik. Alla utbildningar måste moderniseras med tiden.

(BIBLIST 2)

En annan röst tar upp problematiken med färre katalogiseringskunniga på bibliotek och skriver:

Jag har arbetat med katalogisering och klassifikation på minst halvtid i drygt trettio år och då jag dessutom arbetar i informationsdisk vill jag gärna lämna några synpunkter på dina frågor. Ja, jag tror det är viktiga ämnen i utbildningen. Jag har hört synpunkten att man lär sig katalogisera ute på fältet, men då krävs det ju att man kommer någonstans där det finns katalogiseringstradition och katalogiseringserfarenhet redan. Kommer man till ett litet bibliotek där man ska ersätta en befintlig katalogkunnig bibliotekarie - vem lär man sig då av? Såväl katalogisering som klassifikation tar tid att lära sig - det uppstår ständigt specialfall och frågor - så det är viktigt att man har åtminstone rejäla grundkunskaper när man kommer ut på arbetsfältet.

(BIBLIST 2)

Ett par röster förespråkar lite mer generell, teoretisk kunskap och att kunskap i katalogisering snarare ska betraktas som en specialkunskap. En insändare förklarar: ”Grundläggande kurs med kort inblick räcker. Snarare teoretisk än praktisk...”. En annan tycker att ”...utbildningen kanske borde fokusera på principer och strukturer snarare än på specifika system” och att ”Teorierna och principerna ska läras ut, inte snäva in sig för mycket i ett visst system”.

4.1.3 Svenska facktidningar

En kort debatt förekom 1998 mellan Tommy Olsson, länsbibliotekarie, å ena sidan och Staffan Lööf, prefekt på BHS och Birgitta Olander, föreståndare för BIVIL, å andra sidan, med titeln *Bibliotekarieutbildningen i praktiken avskaffad?* (1998, s.20-22). Olsson efterlyser där en mer yrkesinriktad bibliotekarieutbildning. I början av 1990-talet bestämdes vad den nya bibliotekarieutbildningen skulle innehålla. Olsson stod på en sida som ville ha en akademisk grundexamen med olika inriktningar d.v.s. man behövde "lära sig alltifrån bibliotekshantverket till kulturarbetarrollen i vid bemärkelse, marknadsföring och sådant som ekonomi, administration och organisation och annat" (s.20). Olsson anser att den nya utbildningen fick en utformning som i praktiken har avskaffat bibliotekarieutbildningen. Han föreslår en traineeutbildning för att uppväga det.

Lööf svarar att man strävar efter att "utveckla utbildningen i riktning mot en djupare akademisering, d.v.s. större forskningsanknytning och teoretisk fördjupning av ett komplicerat och dåligt utforskat område, därför att det på sikt gynnar de svenska biblioteken" (s.21).

Olander säger att:

En utbildning som, i likhet med den gamla bibliotekarieutbildningen, i stor utsträckning tar sin utgångspunkt i verksamhetens verktyg betonar hantverket och ger framförallt färdighetskunskaper. En teoribaserad utbildning, som den de blivande bibliotekarierna får idag, tar sin utgångspunkt i de processer som styr verksamheten och ger framför allt förståelsekunskaper.

(Olander, 1998, s.22)

4.1.4 Amerikanska facktidskrifter

James H Sweetland, professor, tar upp ämnet outsourcing i artikeln *Outsourcing library technical services – what we think we know, and don't know* (2001, s.164-175). Sweetland skriver att aktuell forskning tar fram argument till förmån för outsourcing. Dessa argument baseras på förväntade kostnads- och tidsbesparingar. Motståndarna till outsourcing betonar kvalitetsfrågor. Bevis på att outsourcing generellt sparar tid och pengar förekommer, menar Sweetland, men det finns även data som stödjer oron för en kvalitetssänkning. Förutom katalogiseringsfunktionen är hantering av nyförvärv (böcker och annat material förses med streckkoder, bokryggsetiketter, omslag och liknade) ett annat arbetsområde som läggs ut på entreprenad.

Michael Gorman, bibliotekschef, beskriver i *The corruption of cataloging* (1995, s.32-35), outsourcing som en drastisk metod vilken innebär att kommersiella företag tar över ansvaret för katalogisering. Han oroar sig över att administratörer är beredda att acceptera dålig kvalitet. Det uppstår fel och inkonsekvenser i samband med outsourcing, därför framhåller Gorman att ett bibliotek behöver minst en bibliotekarie som upprätthåller kvaliteten på den lokala katalogiseringen.

Magda El-Sherbini, katalogisatör och George Klim, administrativ chef, påpekar i *Changes in Technical Services and Their Effect on the Role of Catalogers and Staff Educ: An Overview* (1997, s.23-33) att informationsteknologin spelat en enorm roll när det gäller förändringarna på biblioteken. På grund av krympande budget och interna omstruktureringar har biblioteken anlitat speciella systemleverantörers tjänster. Detta för att få bukt med bl.a.

katalogiseringsproblem. De påpekar att tills nyligen har akademiska bibliotek förlitat sig på professionella katalogisatörer med magisterexamen i biblioteks- och informationsvetenskap både för primär- och sekundärkatalogisering. Deras utbildning och erfarenhet garanterade en viss standard samt att den bästa tänkbara posten skapades. Katalogisatörernas förändrade roll beror bl.a. på omprioriteringar på biblioteken. En katalogisatörs färdigheter används alltså inte längre enbart till katalogisering utan även till att utbilda och handleda personal, agera som projektledare samt ansvara för kvalitetskontroller m.m.

El-Sherbini och Klim betonar att det finns många systemleverantörer som kan förse biblioteket med katalogiseringsrelaterad service. Problemen med outsourcing av

katalogiseringen, förutom kvalitetssänkning, är att biblioteken förlorar sina professionella katalogisatörer. Sjunger katalogiseringens standard orsakar det en negativ effekt för återfinnandet och tillgången till materialet. De skriver att vissa bibliotekarier hävdar att det långsiktiga resultatet av outsourcing "...may be the elimination of a core of experts on cataloging" (s.29).

Ellen J Waite, bibliotekschef, berättar i sin artikel *Reinvent catalogers!* (1995, s.36-38) att den ekonomiska situationen för universitet och offentliga inrättningar har försämrats dramatiskt. Det är mot denna bakgrund eller utveckling som katalogavdelningarna måste utvärderas. Traditionella katalogavdelningar har svagheter som inte stämmer överens med den nya omgivningen. De är dyra, långsamma och lever inte upp till allmänhetens förväntningar. Waite förespråkar en form av outsourcing som ger allmänheten nästan direkt tillgång till nytt material. Hon tar också upp att det saknas en definition av professionell katalogisering. Varje bibliotek har sin egen definition av begreppet. Waite menar att det finns en tendens att "...distrust cataloging of others..." (s.37).

Alan R Thomas, docent, förklarar i *The Work-Wide Web: A cataloging Career for Every Librarian?* (1997, s.5-21) att det idag finns många chefer som inte är så välinformerade eller intresserade av katalogiseringsprocessen och dess roll i biblioteksverksamheten. Ett ökande antal bibliotekschefar är inte heller professionellt utbildade i biblioteks- och informationsvetenskap. Denna brist på förståelse kan förklara varför cheferna misslyckas med budgetplanering som sörjer för god indexering, katalogisering och god organisation av samlingarna, vilket leder till nedskärningar och kooperativa kompromisser. Cheferna blir därför frestade att tro att besparingar åstadkoms med bl.a. sekundärkatalogisering externt. Thomas poängterar att oavsett vad man ska jobba med i framtiden borde alla ha en grund i katalogisering och klassifikation.

4.2 Katalogisering i biblioteksverksamhet

Här vill vi kartlägga hur debattdeltagare och artikelförfattare framställer katalogiseringens betydelse. Hur motiveras nödvändigheten av katalogisering och av katalogisatörer? Eller motsatsen?

BIBLIST 1 består till två tredjedelar av en diskussion rörande katalogiseringens betydelse. Många av de svar som behandlar detta ämne kommer också in på nästa ämnesgrupp: yrkesroll och kompetens. I BIBLIST 2 kommer i stort sett samtliga insändare in på katalogiseringens betydelse, eftersom de inledande frågorna direkt syftar på detta. En svensk tidskriftsartikel och två amerikanska tar upp ämnet till diskussion.

4.2.1 BIBLIST 1

Debattörerna lägger här sig vinn om att poängtera vikten av katalogisering och de regler som tillämpas för att underlätta återfinnandet av dokument. En röst uttrycker sin åsikt:

Katalogisering som konst uttrycktes av en av mina handledare med begreppet "fingerstoppskänsla" dvs lyhördhet för fallor – att veta när man ska rådfråga någon kollega eller referensbiblioteket. Särskilt viktigt när man naturligtvis inte har råd med hur mycket kontroller som helst. Den stora glädjen i katalogiseringen tycker jag ligger i att man ständigt får anledning att utöka sitt vetande, låt vara att det oftast blir på "korsordsnivå". Reglerna är nödvändiga som grund, men lika viktigt är väl att kunna tillämpa dem med förnuft – man hittar ju alltid problem som faller lite utanför. Men jag tror det är farligt att rycka på axlarna åt regler och bara se dem som knappologi. Förutsättningen för att använda sitt förnuft och sin känsla (vilket är viktigt) är att man känner till reglerna.

(BIBLIST 1)

Vidare ventileras sök teknik. För att kunna läsa och förstå informationen som kommer fram vid sökträffarna förutsätts viss katalogiseringskunskap:

Jag har dessutom märkt flera gånger hur illa det kan gå när en icke katalogiseringskunnig person ska försöka hitta rätt i informationsfloden. Detta gäller även bland bibliotekarier. Grunden för all biblioteksverksamhet är ju faktiskt katalogiseringen. Hur i hela fridens dar ska vi kunna hålla reda på böckerna annars???

(BIBLIST 1)

4.2.2 BIBLIST 2

I stort sett alla debattörer hävdar att katalogisering är grunden för all biblioteksverksamhet. En av dem som svarat uttrycker det: "Katalogisering och klassificering är ju de två grundpelarna i yrket varpå bibliotekariens förmåga till helhetssyn och att söka och strukturera information

vilar!", vilket förstärks av en annan röst "KATALOGISERA och KLASSIFICERA – det är bibliotekens PRIMÄRA uppgift – och ett REDSKAP som just är UNIKT för bibliotek". Diskussionen innefattar även vikten av att återfinna dokument. En förutsättning är, enligt flera insändare, att veta hur en katalogpost är uppbyggd. För att klara av och att kunna göra en bra sökning d.v.s. få ut optimalt selekterad information ur katalogen, krävs det att man har katalogiserings- och klassifikationskunskap i rimlig omfattning. Kunskapen krävs också för att kunna läsa och förstå den information som finns i posterna eller sökträffarna. Några insändare skriver att det "krävs tämligen gedigna kunskaper i katalogisering så att rätt sak hamnar på rätt plats och blir sökbar på enklast möjlig sätt" samt att det "inte räcker med sök teknik - ty sök tekniken bygger ju på kunskap i sökverktygen".

En debattör delar med sig av sin erfarenhet:

Vi ska inte alla bli katalogisatörer...just därför vore det alldeles förskräckligt om man skulle dra ner på undervisningsdelarna i katalogisering och klassifikation under bibliotekarieutbildningen. Därför att konsten att katalogisera och klassificera utgör en av de absolut grundläggande kunskaperna för en bibliotekarie i arbete, oavsett vad man sedan arbetar med. Genom att själv delta i skapandet av en katalog får man in i ryggraden hur den är konstruerad och följdaktligen, hur man får ut optimalt selekterad information ur den. Sen är det inte viktigt om man tränas i SAB eller något annat. Det är tankesättet som är intressant. Är man dessutom analytiskt lagd kommer man att föra med sig kunskapen till andra områden. Alla av bibl.studenterna kommer inte att arbeta med dessa arbetsuppgifter; de skulle alltså missa viktiga grundläggande tankar och principer som kan/ska tillämpas i våra olika typer av arbeten. Bli fritextsökningens slavar? Vad är sedan kvar? Fritextsökningar med hyfsade resultat kan vem som helst fixa! Katalogisering är, så att säga, inte min grej. Men jag blev en mycket duktigare allmän bibliotekarie efter att ha arbetat något år på katalogen. Det gäller generellt.

(BIBLIST 2)

Till sin hjälp vid katalogiseringsarbetet använder katalogisatören Katalogiseringsregler för svenska bibliotek (KRS). Regelsamlingen KRS är en översättning av och nationell anpassning till Anglo-American Cataloguing Rules, second edition (AACR2). Reglerna är en del av eller förutsättningen för just katalogisering och klassifikation. Endast ett fåtal svar berörde katalogiseringsreglerna, vilket illustreras med ett positivt svar: "man måste lära sig reglerna...för att kunna ifrågasätta...och vidareutveckla..." och ett negativt svar "...man kanske fortfarande hänger upp sig lite för mycket på KRS".

4.2.3 Svenska facktidsskrifter

1998 anordnade Svenska Bibliotekariesamfundet ett seminarium med titeln *Katalogisatören – ett utdöende släkte?* Syftet med seminariet var att diskutera katalogisatörens roll i dagens och morgondagens bibliotek. Mats Alexandersson, Södertörns högskola, refererade från mötet i tidskriften Bibliotekariesamfundet meddelar (1998, s.6-20). På seminariet tar Sten Hedberg, Uppsala UB, tar upp hur katalogiseringsarbetet har förändrats. Fler och fler länder använder sig av samma regler och format, vilket gör att vi närmar oss ett globalt utbyte av bibliografiska poster. Det pågår även internationellt arbete med att utveckla katalogiseringsreglerna. Hedberg nämner bl.a. FRBR, vilket står för Functional Requirements for Bibliographic Records som ett alternativt sätt att analysera verk.

Tove Persson, Malmö högskolas bibliotek, uppmärksammar enligt samma artikel ett annat dilemma för katalogisatorerna: ”...att förutsättningarna för en pålitlig katalog, alltså ett varaktigt och stabilt regelsystem (t.ex. AACR2/KRS), samtidigt kan gynna uppkomsten av konservatism inom katalogiseringsleden. Katalogisatören måste lyfta blicken från det traditionella och enbart bokburna och se att man inom många ämnen måste söka information t.ex. via källor på Internet” (s.17).

4.2.4 Amerikanska facktidsskrifter

Enligt Gorman (1995) utför bibliotekarier sitt uppdrag på två sätt: de skapar och organiserar samlingarna och ser till att dessa blir sökbara. Sedan undervisar och assisterar de genom interaktion med användarna, detta för att underlätta användandet av samlingarna och katalogerna. Verksamheterna kompletterar varandra. Gorman ställer följande frågor: “How can a reference librarian function effectively without coherent, systematic bibliographic control? How can cataloging be justified if there is no one to interpret the organization of knowledge to the library’s users? (s.32).

Waite (1995) delar inte Gormans syn på katalogposten:

Despite the pleas of Michael Gorman, I do not believe that the catalog record is sacrosanct. I believe that putting the full force of our human and electronic resources behind ensuring that patrons get the information they need is far more important than futile, unrealistic efforts to achieve perfect and precise descriptions of the physical books residing on our shelves.

(Waite, 1995, s.38)

4.3 Yrkesroll och kompetens

Under denna rubrik inryms synen på katalogisatorernas yrkesroll och kompetens. Vi vill utröna vad som enligt skribenterna ingår i rollen och kompetensen och om detta ses som något unikt.

BIBLIST 1-debatten kommer endast till liten del in på detta ämne. BIBLIST 2 behandlar till största delen föregående fråga om katalogiseringens betydelse. I samband med det tas yrkesrollen upp i några fall. Flera svenska artiklar behandlar ämnet, d.v.s. om man väljer att se det som att diskussionen om utbildning också rör yrkesroll och kompetens. Det flesta av de amerikanska artiklarna diskuterar också ämnet.

4.3.1 BIBLIST 1

I en del av insändarna tar debattörerna upp och värnar om sin yrkesroll, status och sina erfarenheter. En katalogisator gör följande analys:

När jag började katalogisera, på 60-talet var det en aktad profession där man lade stor vikt vid noggrannhet, språkkunskaper och, inte minst, allmänbildning. Vi var många som gjorde det på heltid och vi kontrollerades noga. När vi sedan datoriserades började det med katalogiseringen som därmed fick en ännu mera upphöjd status, glamoriserades rentav. Och naturligtvis krävde den nya tekniken ännu mera av oss när vi blev synliga på nätet över hela Sverige. Även ”småfel” påpekades nogsamt mellan biblioteken. Sedan datoriserades funktion efter funktion och det var inte längre så ’märkvärdigt’. Överallt skapades dataregister över allt som kan registreras och plötsligt blev katalogiseringen till ”registrering” med hela nyansförskjutningen från tankearbete till mekanik. Där någonstans tappade man bort känslan för den ursprungliga katalogiseringen som ju inte förändrats bara för att redskapen ändrats. Fortfarande, för att tala nyspråk, står outputen i relation till inputen.

(BIBLIST 1)

När det gäller diskussionen om status, uttrycks det bl.a. genom att en debattör anser att katalogiseringen har en oförtjänt låg status, en annan hävdar att statusen försvunnit medan några ånyo vill höja statusen. Några röster: ”Status eller ej, jag är i alla fall enormt imponerad av er kollegor som verkligen kan det här med, om jag får kalla det så ’de gamla kärnområdena’ i vårt yrke” och ”Denna debatt om katalogisering både värmer och piggar upp ett katalogiseringshjärta! Det är sannerligen skönt att höra att det finns flera som anser att denna ädla konst fortfarande har sin rättmätiga plats och som dessutom vill höja statusen”. Arbetets betydelse betonas men samtidigt berörs de svårigheter som det innebär att försöka förklara för en utomstående om innehållet i sitt arbete. En röst förklarar: ”Olyckligt är det när vi undervärderar varandras uppgifter vilket är lätt gjort när man inte känner till dem mer än ytligt. Det vet väl alla katalogisatörer som försökt förklara får någon utomstående vad han/hon egentligen gör?”

Ett annat dilemma som ventileras är kvalitetsaspekten, vad händer om katalogiseringen läggs ut på entreprenad? Någon resonerar om att det är kvalitén i katalogisatörernas arbete som yrkeskåren borde sätta främst och ställer sig frågan: ”Vem skall lära ut till icke-katalogisatörerna på bibliotek om alla katalogisatörer är omplacerade till annan verksamhet?”

En insändare skriver ett längre inlägg och belyser på ett talande sätt status, kvalité och tystnad:

Jag instämmer helt med din åsikt att kunskap i katalogisering och klassificering (inbegripet indexering) är hörnstenar i referensarbetet. Själv har jag en enorm nytta av mina snart tre decennier långa erfarenhet av katalogisering/klassning/indexering just i referensarbetet. Dessutom har jag många gånger kunnat hjälpa forskare med rent bibliografiska problem som helt enkelt förutsätter djupare katalogiseringskunskaper. För övrigt har jag (liksom mina kollegor) följt debatten om status, kvalité, tystnad. Jag tror att de flesta som jag helt enkelt inte har tid att skriva inlägg fast vi egentligen gärna skulle vilja stödja en kollega som tar upp en angelägen fråga. Beträffande kvalitén på Librisposterna så har det ju alltid funnits felaktigheter men det är märkligt att t ex DB-poster innehåller så grova fel, posterna härrör ju ändå från en nationalbibliografisk institution och det är också anmärkningsvärt att det lilla som jag hittar innehåller så mycket felaktigheter. Det tror jag beror på flera faktorer inte bara stress, bl a arbetets organisation och bibliotekariutbildningens teoretisering där de praktiska kunskaperna fått mindre utrymme (se t ex inlägg av arga amerikanska bibliotekarier i *Library Journal*, 2000, No 3, s. 134 ff). I nästan alla utannonserade jobb finns katalogisering bara med som en av ett antal olika arbetsuppgifter vilket innebär ett förytligande av katalogiseringen då både fördjupning och överblick blir lidande. Beträffande status så har jag aldrig känt [!] att katalogisering skulle ha hög status, tvärtom. Av de fem

överbibliotekarier som jag genomlevt, så har två av dem varit uttalat fientligt inställda mot katalogisering, ingen har varit positivt uppskattande.

(BIBLIST 1)

4.3.2 BIBLIST 2

Inget av svaren tar direkt upp frågan om en ny yrkesroll för katalogisatörer men flera av insändarna preciserar vilka bibliotekariesysslor katalogisatörer är speciellt lämpade för. Desto fler svar innehöll kommentarer angående katalogisering och bibliotekarieutbildning. Att biblioteken skulle svara för grundutbildningen för sina nyanställda bibliotekarier anses vara en omöjlighet för de flesta bibliotek. Det finns inte tid att lära sig katalogisering från grunden ute på en arbetsplats. Debattörerna anser att det är viktigt att man åtminstone har rejäla grundkunskaper när man kommer ut på arbetsfältet.

De flesta bibliotekarier kommer förr eller senare att katalogisera. Alla måste kunna grunderna, sedan kan man lära sig fördjupning på kurser och på sitt bibliotek. Ofta handlar det också om att översätta information från äldre kataloger till en databas. Trots goda anvisningar och handledningar, att förstå primärkatalogiseringens mysterier kräver lite mer kunskap än att bara komplettera uppgifterna genom sekundärkatalogisering.

(BIBLIST 2)

Flera hävdar som nämnts att det är betydligt lättare att lära sig katalogisering om man har grunderna. En katalogisatör säger:

Katalogisering blir inte onödigt i och med att yrket förändras men däremot modifieras kraven. Kunskaper i klassificering är en förutsättning för att kunna ha maximal tillgång till bibliotekens samlingar och för att kunna söka framgångsrikt i både nationella och internationella biblioteksdatabaser. Även om mycken informationssökning idag sker på Internet så är jag övertygad om att bibliotekariernas främsta tillgång fortfarande är andra biblioteks kataloger. Dessutom är sökmotorerna på Internet enklare att handskas med om man redan från början är van vid att tänka strukturerat och i termer av sökbarhet.

Det är viktigt för yrkesidentiteten med en gemensam grundkompetens. Katalogisering och klassificering är ju de två grundpelarna i yrket varpå bibliotekariens förmåga till helhetssyn och att söka och strukturera information vilar! Om vi börjar se på dessa som mindre nödvändiga så kommer kärnan i bibliotekarieryrket att urholkas och åter förvandlas till ett antal odefinierbara semi-professioner [!].

(BIBLIST 2)

En bibliotekarie tycker: "Katalogisering och klassifikation utgör bara ytan av ett mer komplext tänkande i helheter med under- och överordnade storheter. Det tänkandet utgör grunden till bibliotekariens professionalism, den egenskap som gör henne (ibland också honom) speciellt lämpad att söka på webben eller vilken som helst organiserad källa till information". Katalogisering ses som ett grundämne på utbildningen av de allra flesta insändarna. Hur information och samlingar systematiseras, anses av debattörerna vara en kärnkompetens. En röst säger: "Utan teoretiska kunskaper i klassifikation och katalogisering tillsammans med praktisk verksamhet och uppbyggnad av system kommer bibliotekssektorn att tappa denna viktiga specialistkompetens".

De som är mindre positiva till katalogisering på utbildningen efterlyser ett mer teoretisk upplägg av ämnet. Ett svar lyder: "Att kunna den teoretiska grunden bakom katalogisering, klassifikation och indexering ger en färdigexaminerad bibliotekarie bästa möjliga förutsättningar att ta sig an informationshanteringen eller kunskapsstruktureringen i den uppgift eller projekt som de håller på med för tillfället." En person tar upp begreppet status och delger i sitt inlägg: "Min känsla är också att det av de äldre bibliotekarierna upplevs som lite status att kunna katalogisering".

Avslutningsvis betonas av en person vikten av liknande diskussioner som denna debatt som förts på BIBLIST. Detta för att synliggöra katalogisatorerna som yrkeskår.

4.3.3 Svenska facktidskrifter

Alexandersson (1998) refererar från seminariet *Katalogisatören - ett utdöende släkte?*, att Jon-Erik Nordstrand, bibliotekschef och Tove Persson, bibliotekschef, säger att katalogisatören måste frångå det traditionella och bokburna och vara medveten om att mycket information inom många ämnen måste sökas upp via källor på Internet. (Detta togs även upp under kapitel 4.2.3.) Göran Berntsson, lärare i katalogisering och Anna Swärd Bergström, Umeå UB, tar på seminariet upp katalogiseringens plats i utbildningen. Tidigare var katalogisering ett obligatoriskt moment, alla bibliotekarier fick en gemensam grundkunskap i katalogisering. Den nya utbildningen som startade 1993 är mer teoretisk och Berntsson tror att den ger en bättre grund för framtiden. Han säger dock apropå att katalogisering inte längre är

obligatoriskt ”...den gemensamma grunden för katalogiseringsarbetet riskerar att försvagas och urholkas” (s.18).

Viktoria Lindstam, bibliotekarie, framför i sin artikel *Biblioteks- och informationsvetenskap - en akademisk utbildning?* (2001, s.41-42) sina åsikter om dagens bibliotekarieutbildning. Lindstam hävdar att syfte och mål i utbildningarnas upplägg inte stämmer överens med utbildningarna i biblioteks- och informationsvetenskap. Utbildningarna riktar sig inte enbart till blivande bibliotekarier, utan vill ge en vidare kompetens. Hon säger att ”Praktiska kunskaper inom ett begränsat yrkesområde hör inte hemma i en utbildning som marknadsförs som förberedande för arbete i en hel sektor” (s.41). Ämnet kunskapsorganisation bör ligga på en högre teoretisk nivå. Då blir kunskaperna tillämpbara i hela informationssektorn. Lindstam föreslår att katalogisering och klassificering ska bli valbara kurser.

Benito och Berntsson svarar i artikeln *Biblioteks- och informationsvetenskap - en akademisk utbildning med praktiska inslag!* (2001, s.8-9) på Lindstams artikel ovan. Benito och Berntsson säger att utan laborativa övningar blir teorin ganska meningslös. Dessutom har biblioteksstudier alltid lett till arbeten inom närliggande områden bl.a. tack vare kunskaperna i kunskapsorganisation. Skulle klassifikation och klassificering endast bli valbara kurser medför det att utbildningen blir än mindre inriktad på bibliotek än den redan är. Detta trots att många som väljer utbildningen vill bli bibliotekarier.

4.3.4 Amerikanska facktidskrifter

Gorman (1995) skriver att ”A rooted belief of the outsourcers and the deprofessionalizers is the idea that cataloging departments are full of expensive and unproductive obessional people who do not make a major contribution to the value of the library” (s.34). Sanningen är, enligt Gorman, att om en katalogavdelning är ineffektiv, ligger felet hos ledningen. Katalogisatörerna kan kombinera katalogisering med andra arbetsuppgifter. Gorman menar att man ska dra nytta av katalogisatörernas speciella kunskap inom andra områden av biblioteksverksamhet, som referensarbete, medieplanering och användarundervisning. Detta motiveras med att "cataloging is seen to be at the heart of librarianship: the central core of everything a librarian does" (s.33). Det viktiga är att maximalt utnyttja personalresurserna för att öka biblioteksservicen.

Om katalogisering lades ut på entreprenad, s.k. outsourcing, skulle katalogisatorerna kunna ägna sig åt annat professionellt och nödvändigt arbete, skriver Waite (1995).

Katalogisatorerna skulle kunna organisera mängden av bibliografiska dokument på ett sätt som är mer relevant för allmänheten. De skulle också kunna assistera vid utvecklingen av webbsidor, förbättra sökverktyg och dess instruktioner. Detta är exempel på uppgifter där katalogisatorernas expertis kommer till sin rätt. Katalogisatorernas erfarenheter kommer även till sin rätt i yttre tjänst. Bibliotekens användare behöver bibliotekarier som hjälper, vägleder och undervisar. Det blir allt mer komplicerat att använda bibliotek och information.

Sherry L. Vellucci, universitetslektor, diskuterar i *Future catalogers: Essential colleagues or anachronisms?* (1996, s.442-443) katalogisatorens nya yrkesroll. Om målen för biblioteken är att ge allmänheten tillgång till information, är katalogisatorerna den grupp som är mest lämpad att vägleda och organisera detta. Speciellt viktigt är det när det gäller Internetsökningar eftersom dessa ofta resulterar i överflöd av information. Hon menar att man inte ska låsa sig fast vid att katalogisatoren innehar en roll med traditionella uppgifter i en traditionell bokmiljö, utan istället närma sig rollen holistiskt. Vellucci skriver:

Future catalogers must extend their view of the organizing process beyond one particular cataloging code or record structure, and beyond the "item in hand" as the object of bibliographic control. This broader perspective also requires a shifting self-perception from "cataloger" to "organizer of information", and allows for the creation of catalogs and information databases in any structure and anywhere within information environment. (ibid., 1996, s.442)

Velluccis slutsats är att katalogisatorer behövs på akademiska bibliotek. Outsourcing ses som ett effektivare alternativ än att ha kvar professionella katalogisatorer i den traditionella katalogisatorrollen. Även om yrkesinriktningen kommer att förändras, ska inte katalogisatorerna känna sig hotade. Katalogisering är grunden för allt biblioteksarbete.

Thomas (1997) diskuterar i sin artikel något han kallar "holistic librarianship". Bibliotekarier som deltar i detta begränsar inte sina arbetsuppgifter till endast en del av det arbete som förekommer på bibliotek. Detta resulterar i att fler färdigheter och synvinklar förvärvas. Han säger "A holistic plan should lead to better, wider appreciation by all library staff of the contribution of cataloging" (s.12). Vidare skriver han "This total librarian will be in a better position to select future job openings and to obtain the positions, and later to manage diversity

of operations and personnel. The entire professional library staff would be better informed about collections, the services offered, the readership, and the available fundings” (s.12). Att söka information blir allt mer krävande, därför bör alla bibliotekarier ge informationssökande experthjälp i olika former.

El-Sherbini skriver i artikeln *Copy cataloguers and their changing roles at the Ohio State University: a case study* (2001, s.80-85) att man måste våga att ifrågasätta och omdefiniera traditionella yrkesroller. Professionella katalogisatörer är en tillgång för biblioteken och man borde använda deras färdigheter och erfarenheter inom andra områden, bl.a. till administrativa uppgifter. Det blir då en effektiv metod att maximera bibliotekets resurser samtidigt som det erbjuds individuella möjligheter för personalen att utvecklas och avancera.

5 ANALYS OCH DISKUSSION

5.1 Sekundäranalys

Som framgår av kapitel 3, Metodbeskrivning, betraktar vi analyserna av de två debatterna som försiggått på BIBLIST som sekundäranalyser. BIBLIST 1 har visserligen inte aktivt samlats in av en bestämd person eller liknande, men har utspelats på ett och samma forum och finns lagrat där. Det är svårt att bestämma ett syfte för BIBLIST 1. Det skulle kunna uttryckas som ett behov av att ventilera för katalogisatörer viktiga och aktuella frågor. Man vill få stöd av andra när det gäller frågor som man inte har makt att påverka, i alla fall inte ensam.

BIBLIST 2 har insamlats och presenterats av en bestämd person och i ett bestämt syfte. I det brev Miguel Benito inledningsvis skickar till e-postlistan BIBLIST, skriver han:

Bibliotekarieutbildningen är i ständig förändring, liksom bibliotekarien. Därför vill vi lärare på Bibliotekshögskolan veta hur man ser på fältet på sådana grundämnen som klassifikation och katalogisering. (BIBLIST 2)

Därefter följer de frågor som ställs till "fältet". Detta kan tolkas som att Benito och övriga lärare på Bibliotekshögskolan i Borås är väl medvetna om att bibliotekarierollen är i förändring. De upplever också att utbildningen, som de ansvarar för, är i förändring. Benito hänvisar till dessa förändringar som motivering till varför frågorna ställs. Kanske har katalogiseringens och klassificeringens plats i den förändrade bibliotekarierollen ifrågasatts av lärarna själva, eller av eleverna? Man vill kanske ha bekräftat att det är rätt att bedriva undervisning i ämnena katalogisering och klassificering trots att allt färre bibliotekarier sysslar med det. Eller så vill man kontrollera om det är dags att lägga om undervisningen i nämnda ämnen. Med tanke på Benitos engagemang för ämnet katalogisering ligger det nära till hands att anta att syftet med de ställda frågorna är att få en bekräftelse från yrkesverksamma bibliotekarier på att katalogisering är betydelsefullt. Med andra ord, att de studenter som utexamineras från BHS har en lämplig grund för en karriär som bibliotekarie.

Svaren på de ställda frågorna i BIBLIST 2 är naturligtvis hårt styrda av att de är just svar på bestämda frågor. Vi måste i vår analys vara medvetna om det och komma ihåg att det är

därför tyngdpunkten läggs på vissa resonemang. Insändarna svarar inte på våra frågor, men kommer däremot emellanåt in på dem.

5.2 Retorikanalys

En retorikanalys börjar i kontexten, med att sätta in texten i ett sammanhang. Det övergripande sammanhanget för uppsatsens empiriska material finns presenterat i bakgrunden i kapitel 1.2. Viktiga faktorer är datoriseringen av bibliotekskatalogerna, den nya informationstekniken och utbyggnaden av högskoleutbildningarna. Uppsatsens materialgrupper är alla reaktioner på händelser och förändringar p.g.a. dessa faktorer.

Nästa steg i analysen är att se i vilken retorisk situation talaren/sändaren befinner sig.

Vad är det påträngande problemet?

Det problem som framkommer av vårt empiriska material är förändringar, både eventuellt kommande förändringar och redan genomförda. Man upplever oro eller missnöje med förändringar som känns hotfulla för arbetssituationen och arbetsuppgifterna. Yrkesrollen berörs av detta.

Retorikanalysen går vidare genom att definiera publiken.

Vilken är den publik som ska föras till nya insikter?

Publiken består av bibliotekarier, dels direkt berörda bibliotekarier som sysslar med katalogisering, men även bibliotekarier i allmänhet. När det gäller BIBLIST 2, vänder sig Benito antagligen även till lärare och utbildningsplanerare.

Retorikanalysen fortsätter med att urskilja tvingande omständigheter eller begränsningar.

Finns det några begränsningar som påverkar talaren?

För att urskilja begränsningar ses bl.a. till textens genre. Debatterna från BIBLIST präglas av att insändarna i allmänhet är ganska korta och spontant skrivna. Mycket av det som tas upp grundas på egna erfarenheter. Tidskriftsartiklarna är längre och innehåller i allmänhet mer fakta. De uppgifter som förs fram är ofta resultat av forskning, eller i alla fall noggranna analyser.

Ser man till vem talaren är, i de olika materialen, finns även där vissa skillnader. I BIBLIST-debatterna är de bibliotekarier som uttalar sig oftast på s.k. "gräsrotsnivå". I tidskriftsartiklarna är det till största delen lärare inom bibliotekarieutbildningar som skriver. En persons åsikter och syn på det som diskuteras påverkas av var i processen man befinner sig. Detta leder vidare till tankar kring var diskussioner förs. Tidskriftsartiklar kan förmodas ha större räckvidd än specialiserade diskussionsforum via Internet. Om man antar att personer i mer ledande ställning för ut sina idéer via tidskrifter, nås och påverkas en större krets än om diskussionen endast tas upp på t.ex. BIBLIST. Antas vidare att "gräsrotter" i allmänhet inte för ut sina tankar i större sammanhang, medför det att många viktiga synpunkter aldrig blir kända för en större krets.

Därefter fortsätter retorikanalysen med att studera vilka argument som används för att övertyga. Argumenten delas in i grupperna logos (det som tilltalar publikens förstånd), pathos (det som påverkar publikens känslor) och ethos (talarens trovärdighet). Inom varje grupp delas argumenten vidare in i de tidigare använda ämnesgrupperna organisation och verksamhetsvillkor, katalogisering i biblioteksverksamhet samt yrkesroll och kompetens.

Argument som tilltalar publikens förstånd.

Gruppen med sakliga argument är den största och mest varierade. I BIBLIST-debatterna framförs ofta argument som hänger samman med den egna erfarenheten av praktiskt katalogiseringsarbete. Endast i några fall nämns argument som speglar bakomliggande orsaker till den förändrade situationen. I tidskrifterna är förhållandet i stort sett omvänt: tyngdpunkten läggs på argument som ska förklara den uppkomna situationen och vidare tala för eller emot den.

De flesta sakliga argument finns inom ämnesgruppen katalogisering i biblioteksverksamhet. Orsaken till det är att BIBLIST 2-debatten är koncentrerad kring detta ämne. Den största delen av argumenten härrör från denna debatt. Inom parentes framgår från vilket kapitel argumenten är hämtade.

Organisation och verksamhetsvillkor:

- Ekonomi. (4.1)
- Konkreta exempel på vad outsourcing av katalogiseringsfunktionen skulle leda till. (4.1)
- Bibliotekschefernas roll och betydelse för verksamheten. (4.1)

Katalogisering i biblioteksverksamhet:

- Katalogiseringens utveckling sedan 1960-talet fram till idag skissas upp och slutsatser dras. (4.2)
- Katalogisering är ett expertarbete som kräver speciell kompetens. (4.2)
- Hänvisningar till konkreta exempel där t.ex. felkatalogisering har lett till problem. (4.2)
- Det förklaras noggrant på vilket sätt katalogiseringskunskaper har stor betydelse i bibliotekarieyrket. Här kopplas det ofta samman med förmågan att göra bra sökningar. (4.2)
- Kopplingen mellan bra katalogposter och god service för användarna. (4.2)
- Man hänvisar till situationer där den egna erfarenheten av katalogisering har varit till hjälp. Det förekommer även tvärt om: bristen på erfarenhet av katalogisering har upplevts negativt. (4.2)
- Det framhålls att katalogisering är en av bibliotekets grundpelare. (4.2)
- Katalogisering benämns som en kärnkompetens inom bibliotekarieyrket. (4.2)

Yrkesroll och kompetens:

- Det förklaras hur katalogisatörernas speciella kompetens kan användas inom andra områden inom biblioteksverksamhet än just katalogisering. (4.3)
- Katalogisatörernas historik skisseras för att förklara dagens syn. (4.3)

Argument som påverkar publikens känslor.

Det framkommer inte många konkreta, känslomässiga argument. I BIBLIST-debatterna framgår det känslomässiga inte direkt av vad som sägs, utan hur det sägs: påståenden innehåller ord som "självklart", "absolut" och "naturligtvis". Man använder sig även av typografiska effekter som att meningar avslutas med utropstecken och viktiga ord skrivs med versaler. Ibland ställs frågor i nästan provocerande ton: "Hur skulle det se ut om...?" eller "Varför...?". Kommentarer ungefär lydande "Bra ämne!" eller "Bra inlägg!" kan också räknas som känslomässiga. I BIBLIST 1-debatten nämns ofta katalogisatorers respektive katalogiseringens låga status. Övriga argument som räknas upp nedan, förekommer inte särskilt ofta. Tidskriftsartiklarna innehåller inga argument som direkt vänder sig till publikens känslor. Troligen följs i facktidningar ett visst mönster och en viss ton hålls. Sakliga argument anses antagligen som mer seriösa. De artiklar som är debattinlägg har dock på sina ställen en indignerad/provocerande ton, t.ex. "Terrible Things are happening to..." (Gorman, 1995, s.32).

Organisation och verksamhetsvillkor:

Inom denna ämnesgrupp finns inga bestämda, känslomässiga argument. Känslorna framgår som beskrivits ovan.

Katalogisering i biblioteksverksamhet:

- Man hävdar på ett engagerat/sårat sätt att katalogisering har låg status. (4.2)
- En biblioteksvärld utan katalogisering framställs på ett nästan skrämmande sätt. (4.2)

Yrkesroll och kompetens:

- Katalogisatorer har låg status och deras arbete värderas inte särskilt högt. (4.3)
- Katalogisatorer framställs på ett indirekt sätt som en liten, förföljd (och kanske även missförstådd) grupp. (4.3)
- Arbetets stimulerande sidor lyfts fram. (4.3)

Argument som visar talarens goda karaktär och trovärdighet.

I en del fall nämner talarna i BIBLIST-debatterna sin arbetsplats, sina arbetsuppgifter och hur lång tid man arbetat. Detta ger tyngd åt uttalandet, visar att personen är insatt i det som diskuteras, har rätt att uttala sig och att tas på allvar. Antagligen är flera av de personer som inte tar upp detta, redan kända i katalogisatörskretsar. Att skriva under med sitt namn räcker i dessa fall som garanti för trovärdighet. Tidskriftsartiklarna innehåller samtliga en presentation av författaren. Tidskrifternas namn och rykte är dessutom i sig en garanti för trovärdighet. I några fall i BIBLIST-debatterna och oftare i tidskriftsartiklarna, refereras till inom ämnet kända personer och till forskning. Genom detta får man stöd för sina åsikter.

Organisation och verksamhetsvillkor, katalogisering i biblioteksverksamhet, yrkesroll och kompetens:

- Talaren nämner sin arbetsplats. (4.1, 4.2, 4.3)

Katalogisering i biblioteksverksamhet, yrkesroll och kompetens:

- Talaren understryker att han/hon arbetat med katalogisering under en lång tid. (4.2, 4.3)
- Hänvisningar till kända och respekterade personer och även forskning. (4.2, 4.3)

Sammanfattning

Det insamlade materialet är reaktioner på stora förändringar i katalogisatörernas arbetssituation och vänder sig i första hand till direkt berörda bibliotekarier. Inom de ämnesgrupper som använts i uppsatsen (organisation och verksamhetsvillkor, katalogisering i biblioteksverksamhet samt yrkesroll och kompetens) dominerar de argument som vädjar till förståndet. Den uppkomna situationen förklaras bl.a. med hjälp av historiska tillbakablickar och viss ekonomisk medvetenhet. Förändringarnas verkningar tydliggörs med logiska resonemang och konkreta exempel. Argumenten motiveras i allmänhet på ett sakligt sätt. Det känslomässiga i materialet kan mer beskrivas som det engagerade sätt argumenten ofta framförs på. (Detta gäller debatterna på BIBLIST, artiklarna är inte direkt känslomässiga.)

Som ytterligare förstärkning nämner talaren i vissa fall arbetsplats och/eller att man har lång erfarenhet av katalogisering.

5.3 Diskussion av argumenten

Vi återgår här till uppsatsens inledande delfrågor.

Vilken helhetssyn på (högskole)bibliotekens organisation och verksamhetsvillkor framkommer?

Det framgår av vårt material att det hos katalogisatorer finns en viss medvetenhet om att de utsatts för stora organisationsförändringar de senaste årtiondena. Vi tolkar dock i de flesta fall denna medvetenhet som indirekt. De orsaker bakom förändringarna som tas upp är vad datorisering och Internet inneburit för biblioteksverksamhet. Däremot diskuteras inte utbyggnaden av högskolans grundutbildningar. Kanske sätts det inte direkt i samband med katalogisatorerna. Detta kan bero på att katalogisatorer arbetar med s.k. inre tjänst och det ökande antalet studenter möts av bibliotekarier i yttre tjänst.

Om man ser till Granbergs (1998) beskrivning av olika karaktäristiska typer som framträder vid förändringar, har katalogisatorerna vissa drag från den förnekande typen.

Katalogisatorerna kan och vill inte helt acceptera den nya situationen. Enligt Granbergs teorier, har katalogisatorerna p.g.a. organisationsförändringarna hamnat i en krissituation med olika stadier. I första stadiet upplevdes den annonserade förändringen som ett hot.

Katalogisatorerna befinner sig troligen i andra stadiet: man förstår vad som händer, men har svårt att se varför och motarbetar därför förändringen. Sista stadiet, som vi hoppas katalogisatorerna närmar sig, innebär att förändringen accepteras och används för att påverka arbetsuppgifter och lön på ett positivt sätt.

En försämrad ekonomisk situation för biblioteken nämns. Vi får inget intryck av att den uppfattas som en ekonomisering, utan ses troligen enbart som en besparing. Möjligt är att man brustit i förmedlingen av information till personalen angående förändringar. Enligt Stensson (1994) är informationsspridning mycket viktig när det gäller att åstadkomma gemensamma mål.

I teorikapitlet 2.1 konstateras att ett av problemen med biblioteksorganisation är en del beslutsfattares dåliga insikt i biblioteksverksamhet idag. Vid genomläsningen av uppsatsens material har vi fått ett intryck av att de bakomliggande orsakerna inte ses som särskilt intressanta. Man har ett större behov av att diskutera de uppkomna effekterna, än att se bakgrunden. Det ligger nära till hands att misstänka att katalogisatörer inte alls fått eller velat vara särskilt delaktiga i bibliotekens organisationsförändringar, eftersom ett större intresse för dessa inte kan spåras.

Hur framställs katalogisatörernas syn på katalogiseringens betydelse för biblioteksverksamheten?

Katalogiseringens betydelse är ett ämne som på ett självklart sätt engagerar katalogisatörer. Det handlar om att motivera sina arbetsuppgifters betydelse. Katalogisatörerna är väl medvetna om välgjorda katalogposters betydelse för biblioteksverksamhet. I en förlängning av detta resonemang ses även de höga krav som detta ställer på de bibliotekarier som arbetar med katalogisering. Det framkommer en frustration i materialet över att dessa för gruppen katalogisatörer så grundläggande verksamhetskrav, inte betraktas som betydelsefulla av alla inom organisationen. Katalogisatörernas syn framställs med andra ord med hjälp av argument som vädjar till förnuftet, men med en klar känslomässig koppling.

Hur framställs katalogisatörernas syn på sin yrkesroll, t.ex. unik kompetens och arbetets betydelse för dem som individer?

Ett arbete skapar identitet och självkänsla poängterar Levi (1997) och det gäller katalogisatörer såväl som alla andra arbetstagare. Katalogisatörerna betraktar sina arbetsuppgifter som ett hantverk som de själva vill behålla kontrollen över. Som Abbott (1988) påpekar kan det vid organisationsförändringar uppstå ifrågasättande av en yrkesgrupps revir, vilket framkommit av vår undersökning. Detta har lett fram till att bl.a. katalogisatörerna som grupp känner sig speciellt utsatta, eftersom deras arbetsuppgifter granskas. Vi får uppfattningen att katalogisatörerna betraktar sig som en profession inom professionen och vill så förbli. Om katalogisatörerna inte längre kan titulera sig som specialister innebär det att deras kunskap och kompetens inte längre ses som unik.

Dagens bibliotekarier tillgodogör sig förståelsekunskap under utbildningen.

Färdighetskunskap är det tänkt att de ska få ute på fältet. Förtrogenhetskunskap som Rolf (1991) och Rognhaug (1996) tar upp likställs med tyst kunskap. Vi uppfattar det som om katalogisatorerna framställer att de besitter mer tyst kunskap än andra grupper inom bibliotekarieyrket. Det uttrycks bl.a. som följer: ”Katalogisatorens kunskap kan bara fås genom praktik och genom att tyst kunskap lärs ut från en generation till en annan” (BIBLIST 1) och ”Jag har hört synpunkten att man lär sig katalogisera ute på fältet, men då krävs det ju att man kommer någonstans där det finns katalogiseringstradition och katalogiseringserfarenhet redan. Kommer man till ett litet bibliotek där man ska ersätta en befintlig katalogkunnig bibliotekarie - vem lär man sig då av? Såväl katalogisering som klassifikation tar tid att lära sig - det uppstår ständigt specialfall och frågor...” (BIBLIST 2).

Tyst kunskap är svårare att förmedla och synliggöra, eftersom den inte är mätbar. Risken, enligt katalogisatorerna, är att det som inte syns med blotta ögat, inte behövs. På sikt försvinner unik kompetens.

Både i litteraturgenomgången och i resultatdelen framkommer att katalogisatorernas kompetens kan tas tillvara inom andra delar av organisationen. Bl.a. Granberg (1998) och Stensson (1994) menar att förändringar av yrkesrollen är en förutsättning för att verksamheten ska kunna utvecklas och dra nytta av kompetensen i organisationen. Katalogisatorernas tvekan inför förändrade arbetsuppgifter beror förmodligen på att de uppfattar det som ett hot mot sitt professionella arbete och sina unika kunskaper.

Samhällsförändringar gör att yrkesroll, identitet och arbetsvillkor förändras över tid i takt med utvecklingen i samhället. Månsby (1997) påpekar att det är viktigt att sätta dessa faktorer i relation till dagens samhälle och de behov som föreligger idag. Det förespråkas bredare arbetsuppgifter, flexibilitet och mjukare gränser mellan olika yrkeskategorier.

Katalogisatorernas reaktioner tolkar vi som oro och osäkerhet inför förändringar, eftersom tydligt definierade roller och ansvarsområden är på väg att luckras upp och nya krav ställs på dem.

5.4 Slutsatser

Efter en noggrann genomgång av uppsatsens empiriska material, har vi visat att katalogisatörer reagerar med oro och frustration på förändringar i sin arbetssituation. Det ligger nära till hands att anta att förändringarna inte genomförts i samråd med katalogisatörerna. Om personalen noggrant informerats om förestående förändringar, orsaker och möjligheter, hade de troligen inte reagerat så starkt. Det kan ses som ett missbruk av personalresurser när kraft och energi tillåts läggas på oro. En förändring ses inte som genomförd förrän de berörda anammar det nya synsättet. Med tanke på detta kan förändringen inte betraktas som helt genomförd. Frågan är om den kan genomföras. Kanske bör man börja om från början med information och med att skapa motivation.

En annan möjlighet är att katalogisatörerna av olika skäl kan ha valt att inte delta aktivt i en förändringsprocess. Förändringarna har enbart upplevts som ett hot och man har inte känt motivation att delta utan snarare försökt bromsa.

Detta leder fram till uppsatsens huvudsyfte, att försöka urskilja om det finns någon skillnad mellan gruppen katalogisatörer och andra grupper av specialiserade bibliotekarier som förklarar katalogisatörernas känsla av speciell utsatthet. Troligen finns en del av svaret i Abbotts (1988) resonemang om professioner. Genom sina speciella arbetsuppgifter som kräver lång erfarenhet och praktik, bildar man en grupp i gruppen av bibliotekarier. Plötsligt upplever katalogisatörerna att yrket förlorar status och betydelse och att nya arbetsuppgifter tillkommer i takt med omorganisationer. En katalogisatör har en utmärkt kompetens att nyttja t.ex. i referensdisken, men det är inte givet att alla vill arbeta där. Om katalogisatörer upplever att de riskerar sanktioner i form av omplaceringar, minskar enligt Granberg (1998) viljan att utnyttja sin kapacitet.

En annan förklaring till katalogisatörernas känsla av speciell utsatthet kan finnas i att de förändringar de drabbats av påverkat hela deras arbetssituation, inte bara vissa delar. Förändringarna har ackumulerats under en 30-årsperiod. Katalogisatörerna har under denna tid fått nya arbetsredskap, nya arbetsuppgifter, en förändrad organisationsform och de upplever dessutom att de fått en lägre status än tidigare. Förändringarna har medfört att kraven på katalogisatörerna har ökat, samtidigt som deras traditionella specialkompetens har urholkats. En bibliotekarie med referenstjänst har under samma period fått nya arbetsredskap

och upplevt organisationsförändringar, men inte fått direkt förändrade arbetsuppgifter och dessutom troligen fått en högre status. Bibliotekarier som arbetar med katalogisering har med andra ord upplevt en mycket radikal förändring, medan övriga bibliotekariegrupper knappast drabbats så genomgripande. Detta har medfört att katalogisatörer känner sig mer hotade än sina kolleger inom andra funktioner. Man känner en större rädsla än kollegerna inför den nya arbetssituationen och uttrycker sin oro genom bl.a. diskussioner på BIBLIST. Granberg (1998) menar att diskussioner kan ses som ett sätt för hotade människor att motarbeta förändringar.

Katalogisatörernas väldefinierade arbetsuppgifter medför, som nämnts, att man får en mer utpräglad grupp känsla än övriga bibliotekarier. Detta underlättar diskussioner när t.ex. problem uppstår. Det är lättare att ställa en fråga till en någorlunda bestämd grupp genom bl.a. BIBLIST, än om man tillhör en mer vagt definierad grupp av bibliotekarier. Upplevelsen av att katalogisatörer är en tydlig grupp, en profession inom professionen som Abbott (1988) beskriver det, befrämjar deras möjligheter att uttrycka rädsla.

Bibliotek idag lämnar mer och mer funktionsbaserade organisationer och bygger istället på någon form av ämneskunskap, vilket visat sig ge god service för användarna.

Bibliotekarieutbildningarna strävar efter att ge en generalistutbildning med förståelsekunskaper. De utbildade bibliotekarierna ska kunna verka i många olika sammanhang. Bibliotekarieförbundet har sammanställt yrkesetiska riktlinjer för att bibehålla en enad profession som arbetar mot samma mål. Kanske är det tid för katalogisatörerna att ägna sig åt reflektion över sin egen roll och sin plats i organisationen? Det skulle kunna vara en utgångspunkt för att gå vidare och komma från upplevelsen av att vara utsatt för något negativt. Grupp känslan/grupptillhörigheten kan utnyttjas för att i någon form organisera sig för att gå vidare, bli sedda och få använda sin kompetens på ett för både individ och organisation positivt sätt. Om vi får avsluta med några klyschor: Katalogisatörer: Tillsammans är ni starka! (Eller: If you can't beat them - join them!)

6 LITTERATURFÖRTECKNING

Abbot, Andrew. (1988). *The System of Professions – An Essay on the Division of Export Labour*. Chicago: The University of Chicago Press.

Alexandersson, Mats. (1998). "Katalogisatören – ett utdöende släkte?", *Bibliotekariesamfundet meddelar*, 4, 16-20.

Arvidsson, Catharina & Janson, Magdalena. (2001). *Bibliotekskatalogens utveckling i Sverige från medeltid till nutid – sedd ur ett institutionsteoretiskt perspektiv*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, Borås. 2001:12.

Arvidsson, Ulla. (1995). "Attityder till datorisering bland dansk bibliotekspersonal", *Svensk Biblioteksforskning*, 1, 53-57.

Axelsson, Björn. (1996). *Kompetens för konkurrenskraft*. Stockholm: SNS förlag.

Bachman, Marie-Louise. (1996). "Från kort till databaser – katalogiseringens utveckling", *Biblioteksbladet*, 8, 284-287.

Benito, Miguel & Berntsson, Göran. (2001). "Biblioteks- och informationsvetenskap - en akademisk utbildning med praktiska inslag!", *Ikoner*, 5, 8-9.

Berntsson, Göran. (1994). *Katalogisering enligt KRS*. Borås: Högskolan i Borås.

Ellström, Per-Erik. (1992). *Kompetens, utbildning och lärande i arbetslivet - Problem, begrepp och teoretiska perspektiv*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

El-Sherbini, Magda. (2001). "Copy cataloguers and their changing roles at the Ohio State University: a case study", *Library Management*, 1/2, 80-85.

El-Sherbini, Magda & Klim, George. (1997). "Changes in Technical Services and Their Effect on the Role of Catalogers and Staff Educ: An Overview", in James R. Shearer (Ed.) & Alan R. Thomas (Ed.), *Cataloging and Classification: Trends, Transformations, Teaching, and Training*, pp.23-33. New York: The Haworth Inc.

Falk, Emilie & Litbo-Lindström, Susanne. (2000). *Den nya bibliotekariens kompetens – en studie av bibliotekarier utbildade i Borås, Lund och Umeå*. Magisteruppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap, Lunds universitet. BIVIL:s skriftserie 2000:17.

Gellerstam, Göran. (2001). *Den första uppgiften - Höskolebiblioteket som utbildningsinstitution och lärande miljö*, Rapport sammanställd på uppdrag av BIBSAM, Kungliga biblioteket. <http://www.kb.se/bibsam/utredn/gellerstam.pdf>

Gellerstam, Göran. (1999). "Information åt alla – en hörnsten i högskolans uppdrag", i Westling, Håkan (Red.), *Börjar grundbulten rosta? En debattskrift om grundutbildningen i högskolan*, s.89-106. Stockholm: Rådet för högskoleutbildning.

Gorman, Michael. (1995). "The Corruption of cataloging", *Library Journal*, 15, 32-35.

Granberg, Otto. (1998). *PAOU – Personaladministration och organisationsutveckling*. Stockholm: Natur och kultur.

Grundén, Kerstin. (1992). *Människa organisation ADB-system – Mot en människoorienterad syn på systemutveckling*. Lund: Studentlitteratur.

Häkli, Esko. (2001). "Universitetsbiblioteket - ett serviceföretag?", i *Människan i centrum. Vänbok till Göran Gellerstam*, s.75-79. Lund: Universitetsbiblioteket.

Järv, Harry. (1991). *Kunskapens träd: Om lagring och spridning av information*. Stockholm: Natur och Kultur.

Leivik Knowles, Britt-Marie. (2000). "Sekundäranalys", i Ekström, Mats & Larsson, Larsåke (Red.), *Metoder i kommunikationsvetenskap*, s.297-303. Lund: Studentlitteratur

Levi, Lennart. (1997). "Samlade grepp för sysselsättning, kompetensutveckling, folkhälsa och egenmakt", i Johannesson, Jan & Wadesjö, Eskil (Red.), *28 recept mot arbetslösheten*, s.175-179. Stockholm: SNS förlag.

Lindgren, Mikael. (2002). *Sanningens ögonblick - En uppsats om organisationsprinciper och deras betydelse för kundorienteringen hos folkbibliotek*. Magisteruppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap, Lunds universitet. BIVIL:s skriftserie 2002:12.

Lindstam, Viktoria. (2001). "Biblioteks- och informationsvetenskap - en akademisk utbildning?", *Ikoner*, 4, 41-42.

Löfkvist, Jenny. (2000). *Gymnasiebibliotekarien – informationsspecialist och pedagog. Om gymnasiebibliotekariens yrkesroll och dess angränsningar till lärarrollen*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, Borås. 2000:11.

Löf, Staffan, Olander, Birgitta & Olsson, Tommy. (1998). "Bibliotekarieutbildningen i praktiken avskaffad?", *Biblioteksbladet*, 7, 20-22.

Mral, Brigitte. (2000). "Retorikanalys", i Ekström, Mats & Larsson, Larsåke (Red.), *Metoder i kommunikationsvetenskap*, s.151-159. Lund: Studentlitteratur

Månsby, Susanna. (1997). "Den nya tekniken och bibliotekarierollen", *Svensk Biblioteksforskning*, 1-2, 127-138.

Olsson, Lena. (1995). *Det Datoriserade Biblioteket – Maskindrömmar på 70-talet*. Diss. Linköpings universitet.

Ottervik, Gösta. (1971). *En 50-årskrönika 1921-1971*. Malmö: Allhems förlag.

Ristarp, Jan & Andersson, Lars G. (2001). *Mitt i byn! Om det moderna folkbibliotekets framväxt*. Lund: Bibliotekstjänst.

Rognhaug, Berit. (1996). *Kunskap och lärande i IT-samhället*. Malmö: Runa förlag AB.

Rolf, Bertil. (1991). *Profession, tradition och tyst kunskap*. Nora: Nya Doxa.

Sanner, Lars-Erik (Red). (1996). *Svenska Bibliotekariesamfundet 75 år - En jubileumsskrift*. Stockholm: Svenska bibliotekariesamfundet.

SOU 1991:72. *En kreativ studiemiljö Högskolebiblioteket som pedagogisk resurs*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

SOU 1996:164. *Livslångt lärande i arbetslivet*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Stensson, Stina. (1994). *Ekonomisering av kommunala organisationer - en studie av folkbibliotek, skola och äldreomsorg*. Licentiatavhandling. Företagsekonomiska Institutionen, Ekonomihögskolan vid Lunds universitet.

Sweetland, James H. (2001). "Outsourcing library technical services – what we think we know, and don't know", *The Bottom Line: Managing Library Finances*, 3, 164-175.

Söderström, Magnus. (1990). *Det svårfångade kompetensbegreppet*. Pedagogiska institutionen, Uppsala universitet.

Thomas, Alan R. (1997). "The Work-Wide Web: A cataloging Career for Every Librarian?", in James R. Shearer (Ed.) & Alan R. Thomas (Ed.), *Cataloging and Classification: Trends, Transformations, Teaching, and Training*, pp. 5-21. New York: The Haworth Inc.

Vellucci, Sherry L. (1996). "Future catalogers: Essential colleagues or anachronisms?", *College & Research Libraries News*, 7, 442-443.

Waite, Ellen J. (1995). "Reinvent catalogers!", *Library Journal*, 18, 36-38.

<<http://www.adm.hb.se/personal/mb/grunden.htm>> Hämtat 2002-10-24

<<http://segate.sunet.se/archives/biblist.html>> Hämtat 2002-09-18 och 2002-11-18

<<http://www.dik.se/>> Hämtat 2003-02-18